

**ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ОДЕСЬКОЇ
ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ
НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Кваліфікаційна робота
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ПАРТНЕРСТВА ВЧИТЕЛІВ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
Pedagogical conditions for the development of partnership competence among
teachers in the system of continuous education
на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

Виконала: здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня
спеціальності 011 Освітні, педагогічні
науки
освітньо-професійної програми
Педагогіка середньої освіти
Ляшко Наталя Сергіївна
Науковий керівник: к. псих. н., доцент
Кузнєцова Оксана Володимирівна
Рецензент: доктор пед. н., професор
Осіпова Тетяна Юріївна.

Рекомендовано до захисту:
протокол засідання кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
№ від « » 2022 року
В.о. завідувача кафедри
_____ Неля КУЗНЕЦОВА

Захищено на засіданні ЕК
протокол № від « » 2022 року
Оцінка _____/_____/_____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)
Голова ЕК
_____ Сергій ІВАННІКОВ

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі здійснили теоретичний аналіз та емпіричне дослідження педагогічних умов розвитку компетентності партнерства учителів в системі неперервної освіти.

У першому розділі представлені теоретичні відомості щодо формування компетентності партнерства у вчителів, особливості її розвитку. У другому – організаційно-методичні засади емпіричного дослідження розвитку компетентності педагогічного партнерства учителів. Третій розділ містить результати емпіричного дослідження, а також рекомендації з розвитку компетентності педагогічного партнерства учителя в процесі неперервної освіти.

Ключові слова: взаємодія, компетентність, суб'єкт-суб'єкті відносини, педагогічні умови, неперервна освіта.

SUMMARY

In the qualification work f theoretical analysis and empirical study of pedagogical conditions for the development of the competence of partnership of teachers in the system of continuous education.

The first section presents theoretical information on the formation of partnership competence among teachers, the specifics of its development. In the second – the organizational and methodological principles of empirical research on the peculiarities of the development of the competence of teachers` pedagogical partnership. The third section contains the results of an empirical study, as well as recommendations for the development of the competence of the teacher`s pedagogical partnership in the process of continuous education.

Key words: interaction, competens, subject- subject relations, pedagogical conditions, continuing education.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ВЧИТЕЛІВ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	9
1.1. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу: ключові характеристика та особистісні передумови.....	9
1.2. Здатність до педагогічного партнерства як професійна компетентність вчителя, особливості її розвитку.....	17
1.3. Форми та методи неперервної освіти, спрямовані на розвиток компетентності педагогічного партнерства вчителя.....	22
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ВЧИТЕЛІВ.....	30
2.1. Етапи та логіка емпіричного дослідження.....	30
2.2. Методики діагностики компетентності педагогічного партнерства у вчителів.....	33
Висновки до розділу 2	39
РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПАРТНЕРСТВА ВЧИТЕЛІВ.....	40
3.1. Співвідношення компонентів компетентності педагогічного партнерства та низки властивостей особистості.....	40
3.2. Особливості компетентності педагогічного партнерства у вчителів та властивостей, з нею пов'язаних,.....	44
3.3. Педагогічні умови розвитку компетентності педагогічного партнерства учителя в системі неперервної освіти	49
3.4. Рекомендації з розвитку компетентності педагогічного партнерства учителя в системі неперервної освіти	59

Висновки до розділу 3	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність роботи. У минулому освітня система трималась на дотриманні норм та стандартів. Метою розвитку освіти на сучасному етапі є розробка індивідуальних підходів на основі захоплень та талантів учасників освітнього процесу; створення сприятливої, безпечної атмосфери; повага та налагоджена комунікація; яскраве вираження своєї думки. Всі ці умови утворюють нову форму взаємодії – педагогічне партнерство, яке займає вагоме місце в професійній діяльності вчителя.

Зміст партнерства досліджується в працях різних науковців. Його вивчали класики педагогіки: Я. А. Каменський (мудрість вчителя), В. О. Сухомлинський (шлях до серця дитини через красу), А. С. Макаренко, І. Г. Песталотці (любов до дітей), Г. С. Сковорода, І. Я. Франко. Особливого розвитку партнерство набуває в працях педагогів-новаторів: Ш. О. Амонашвілі, М. П. Гузик, В. Ф. Шаталов, О. А. Захаренко (дитина відчувається в школі, як вдома, щаслива та захищена), Я. Корчак, І. І. Огієнко (сімейне партнерство) та ін. Кожний з цих вчених по-різному трактував педагогічне партнерство, але всі у якості головних засад відносин, які мають формуватись у педагогічному процесі, розглядали чуйність, чесність, гуманність.

Сьогодні розвиток ідей педагогіки партнерства пов'язаний також із змінами загальнокультурного ландшафту, тенденціями трансформації суспільств у післяінформаційну епоху, що потребує переосмислення ролі вчителя. Він сьогодні вже не є єдиним джерелом знань – він друг, навігатор, коуч, тьютер, фасилітатор, модератор, який здатний працювати у команді, творчо мислити, володіти своїми емоціями та почуттями.

Педагогічне партнерство набуває значної ролі в освіті, а це говорить про необхідність використання нових форм, методів роботи вчителя, а також і пошуку нових шляхів здійснення підготовки та організації неперервної

освіти педагога. Традиційні методи вже застаріли, педагог повинен прагнути до постійного вдосконалення особистісних якостей, теоретичних знань та практичних вмінь: розвивати знання з психології спілкування та міжособистісних взаємин, набувати нового досвіду, встановлювати партнерські стосунки «вчитель-батьки-учні», вивчати принципи командної взаємодії – все це буде формувати компетентність партнерства.

Педагогічне партнерство орієнтує вчителя на удосконалення своєї майстерності (формування та розвиток інноваційних, соціальних, комунікативних, емоційних та інших навичок) у поєднанні з формальною, неформальною та інформальною освітою (курси підвищення кваліфікації, коуч-тренінги із суб'єкт-суб'єктної взаємодії, обмін досвідом, навчальні тренінги, вебінари, тренінги з педагогічної фасилітації, психологічні та ін.).

З огляду на вимоги сучасності до вчителя та його взаємодії в освітньому процесі, формування компетентності з педагогічного партнерства є важливим для його професійної діяльності, адже лише інтелектуально та морально розвинутий, креативний вчитель з розвиненим гуманістичним світоглядом може виховати творчу, інноваційну особистість учня.

Актуальність проблематики, її розгляд в науковій літературі, спонукали нас до вибору теми кваліфікаційної роботи «Педагогічні умови розвитку компетентності партнерства у вчителів в системі неперервної освіти».

Об'єкт дослідження: професійний розвиток вчителя в системі неперервної освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку компетентності педагогічного партнерства учителів в системі неперервної освіти.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити педагогічні умови розвитку компетентності педагогічного партнерства учителів в системі неперервної освіти.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнити сутність партнерської взаємодії як системи стосунків учасників освітнього процесу; визначити складові компетентності з педагогічного партнерства учителя та особливості її розвитку в системі неперервної освіти.
2. Визначити методи та методики емпіричного дослідження.
3. Розкрити співвідношення компонентів компетентності педагогічного партнерства та низки властивостей особистості, охарактеризувати особливості розвитку компетентності педагогічного партнерства у вчителів.
4. Визначити комплекс педагогічних умов, що сприяють розвитку компетентності педагогічного партнерства учителя в системі неперервної освіти.
5. Розробити рекомендації з розвитку компетентності педагогічного партнерства учителя в системі неперервної освіти.

Методи дослідження. Для проведення теоретико-емпіричного дослідження був обраний наступний комплекс методів: теоретичні – аналіз літератури, узагальнення теоретичних даних; емпіричні – спостереження, анкетування; математико-статистичні – обробка та узагальнення даних емпіричного дослідження, кореляційний аналіз за допомогою статистичного пакету SPSS Statistics 17.0.

В дослідженні використовували наступні методики: метод визначення самооцінки Т. В. Дембо; «Діагностика міжособистісних стосунків» (Т. Лірі), «Діагностика самоактуалізації особистості методика» (А. В. Лазукін), анкети «Педагогічні умови розвитку компетентності партнерства», «Педагогіка партнерства в роботі з учнями».

База дослідження. Дослідження проведено на базі КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради». Вибірку склали 74 вчителя-предметника різних закладів загальної середньої освіти.

Теоретична значущість отриманих результатів полягає у вивченні теоретичних основ проблеми розвитку компетентності педагогічного

партнерства у вчителів. В ході дослідження систематизовано теоретичні дані щодо сутності понять «взаємодія», «міжособистісні стосунки», «педагогічна взаємодія», «партнерство», «компетентність педагогічного партнерства». Також на основі теоретичного аналізу вказаних феноменів виокремлено основні компоненти компетентності партнерства та розширено уявлення про педагогічні умови, що сприяють її розвитку у вчителів в системі неперервної освіти.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичні та практичні результати дослідження можуть використовуватись в процесі неперервної освіти вчителів, зокрема, підвищення кваліфікації, самоосвіти та саморозвитку. Практичну цінність мають розроблені анкети для вчителів «Педагогічні умови розвитку компетентності партнерства»; «Педагогіка партнерства в роботі з учнями», а також складені рекомендації з розвитку компетентності педагогічного партнерства вчителів в системі неперервної освіти.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерського дослідження доповідались на II науково-практичній онл.-конф. для здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Актуальні проблеми педагогічної освіти в XXI століття» (Одеса, 24 березня 2022 року).

Деякі результати кваліфікаційного дослідження представлені у збірнику наукових праць та матеріалів конференції:

Ляшко Н.С. Партнерська взаємодія учасників освітнього процесу: ключові характеристики. *Актуальні проблеми педагогічної освіти в XXI століття*: матеріали наук.-практ. онл.-конф., Одеса, 24 берез. 2022 р. С. 41-44.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг роботи 96 сторінок, із них основного тексту 74 сторінки, таблиць – 3, рисунків – 15, список використаних джерел містить 69 найменувань, додатків – 5.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ВЧИТЕЛІВ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

1.1. Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу: ключові характеристика та особистісні передумови

Традиційна, авторитарна система освіти суперечить сучасним демократичним цінностям. Діти 21 ст. енергійніші, отримують великий обсяг інформації, прагнуть, щоб їх думка була почута, потребують побудови нової освітньої культури, яка б базувалась на повазі та відкритості до особистості, довіри у відносинах, гнучкості у спілкуванні, соціальному партнерстві (рівності, домовленості), до відповідальності всіх учасників: учнів, вчителів, батьків [32].

Ідея співробітництва, діалог між суб'єктами освітньої діяльності, створення безпечного середовища, виявлення та розвиток здібностей учнів, формування творчої особистості – основні завдання сучасної освіти.

Згідно з Закон України «Про повну загальну середню освіту» [48] та з Законом «Про освіту» [46] основою педагогічної діяльності, її головною цінністю є дитини та принципи гуманізму, які створюють новий освітній напрям – педагогіку партнерства.

Педагогіка партнерства є однією із компонентів формули Нової української школи, висвітлена у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти. Вона тримається на свободі вибору, безпечності, атмосфері без страху та ненависті [49].

Педагогіка співробітництва – це етап розвитку педагогіки 80-х років, зорієнтована на успіх, радість, розвиток.

Сучасні ідеї педагогіки партнерства були закладені ще в наукових працях класика педагога-дослідника В. О. Сухомлинського. На його думку, педагог виступає другом та наставником, пізнає духовний світ дитини. Отримання задоволення від спілкування з колегами, батьками, учнями; надання можливості дитині бути впевненим в собі; навчити розкривати свою індивідуальність – головні уміння вчителя [45].

В своїх наукових працях, провідний український вчений І. Д. Бех також віддає перевагу гуманістичній педагогіці. На його думку для творчої, допитливої особистості важлива підтримка дорослих; закладення та розвиток в ній цінностей, таких як милосердя, співстраждання, доброта; створення умов, в яких можливе спілкування без тиску для кращого її самовираження, самореалізації [6].

Одне із завдань гуманної педагогіки на думку Ш. О. Амонашвілі: «Зробити дитину нашим (дорослих – учителів, вихователів, батьків) добровільним соратником, співробітником, одnodумцем у своєму ж вихованні, освіті, навчанні, становленні, зробити її рівноправним учасником педагогічного процесу, дбайливим і відповідальним за цей процес, за його результати» [2, с. 15-19].

Щоб краще зрозуміти суть педагогіки партнерства розглянемо основні поняття на яких вона базується: «взаємодія», «педагогічна взаємодія», «міжособистісні відносини», «партнерство».

Категорія «взаємодія» вживається в різних галузях науки (психологія, соціологія, педагогіка, філософія та ін.). В літературі існує багато підходів до визначення цього поняття, розглянемо деякі з них.

На думку вчених «взаємодія» розглядається, як процес встановлення та розвитку контактів між людьми, який включає в себе обмін інформацією, єдину мету, сприйняття і розуміння іншої людини (Н. М. Бібік) та виникає за певних умов і триває протягом певного часу (Р. Бейлс); розглядається як реалізація зв'язків і відносин між різними групами (О. М. Додукіна) та

цілеспрямований вплив суб'єктів один на одного, це породжує їх взаємний зв'язок для реалізації спільної діяльності (Т. О. Анцупова) [23].

«Взаємодія» має дві сторони: інформаційно-комунікативну і психологічну. Перший випадок передбачає взаємний зв'язок, взаємопрояв, другий – пізнання один одного, взаємовідносини, взаємовплив (В. М. Панф'юров) [56].

Н. А. Коломієць трактує «взаємодію» як спілкування, в процесі якого відбувається обмін інформацією та індивідуальний внесок кожного в розв'язання спільної проблеми [20].

Аналізуючи педагогічну, словникову та енциклопедичну літературу можна виділити основні функції «взаємодії», які впливають на освітній процес: інформаційна – обмін інформацією; контактна – готовність до прийому інформації; спонукальна – готовність до дії; перцептивна – сприйняття і розуміння один одного [25].

Таким чином, «взаємодія» характеризується такими критеріями, як комунікативний та психологічних зв'язок, спілкування між суб'єктами.

У процесі взаємодії між людьми встановлюються офіційні або неофіційні відносини – суб'єкт-суб'єктні, які є модифікацією «міжособистісних відносин, взаємодії» – це збереження індивідуальності людини, рівність інтересів, потреб.

Проаналізуємо з літературних джерел поняття «міжособистісні відносини».

З огляду на монографію С. В. Ситник, «міжособистісна взаємодія» – це процес встановлення контактів, спілкування та взаємовідносини в певному оточенні [54].

На думку А. І. Шипілова, «міжособистісна взаємодія» – це процес впливу сторін одна на одну, що зумовлено їх індивідуальними або груповими цілями [55].

Ці два поняття, «взаємодія» та «міжособистісні відносини» в свою чергу покладені в основу «педагогічної взаємодії». На сьогоднішній день немає чіткого визначення цього поняття.

Проаналізувавши наукову літературу, виділили найбільш поширене визначення – єдина мета запланованого результату; чіткий виконання відповідних завдань між вчителем і учнями в освітній діяльності; виникнення спілкування, передачі досвіду між поколіннями [66].

В. А. Кан-Калік розглядає «педагогічну взаємодію» як обмін інформацією, пізнання особистості, надання виховного впливу [30].

С. У. Гончаренко пропонує таке визначення «педагогічної взаємодії» – це особистісний контакт, випадковий або навмисний, окремий або прилюдний, тривалий або короткочасний, вербальний, наслідком якого є взаємні зміни їх поведінки, діяльності і відносин [10]; це постійний процес комунікативних дій вчителя, які викликають різну реакцію з боку учня [2].

Отже, можна охарактеризувати «педагогічну взаємодію» як шлях до єдиної мети всіх учасників освітнього процесу, особистісний контакт та емоційний вплив.

В свою чергу, із наукової літератури ми можемо побачити, що головним аспектом «педагогічної взаємодії» є «партнерство»(спільна діяльність).

На думку М. В. Левківського, «партнерство» виступає як організаційна форма спільної діяльності, вона об'єднує осіб на відповідних умовах розподілу праці та активної участі в її реалізації [31].

Н. М. Бібік трактує поняття «партнерства» як спосіб взаємин, за яких зберігаються права кожної зі сторін, їх узгоджені, злагоджені дії, які ґрунтуються на взаємовигоді та рівноправності [7].

Аналізуючи тлумачення поняття «партнерство» видно – це чітко визначена система взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, учителів, громади) [8].

В свою чергу, партнерство можна розглядати як відносини між сім'єю й закладом освіти, як спосіб підвищення демократичних відносин в навчанні. Ці відносини формуються для розвитку, виховання та навчання дітей в соціумі, з залученням їх до активної участі в самому процесі навчання, до спроможності будувати дружні стосунки, співпрацювати [4].

Аналіз літератури показав, що ефективність партнерства залежить від виконання певних умов:

- 1) сприймання індивідуальності;
- 2) виявлення зацікавленості в партнері, співпереживання (емпатія) його успіхам або невдачам;
- 3) визнання права партнера на власну думку, на відповідальність за свій вибір [17].

Тому зараз і відбувається активне впровадження в освітній процес педагогіки партнерства, яка працює на психологічних аспектах гуманної освіти.

Доброзичливе ставлення, підтримка, щирість, справжність, відвертість, відповідальність за свої вчинки – все це має пряме відношення до педагогічного партнерства з позиції гуманістичної психології особистості.

Тісно переплітаються основні положення гуманістичної психології з принципами педагогіки партнерства: людина – вільна, творча, інтелектуальна істота, самореалізація та безперервний розвиток є її частиною.

Два основоположники гуманістичної психології К. Роджерс та А. Маслоу, мають різні погляди на підходи до теорії особистості.

К. Роджерс був впевнений, якщо створити такий психологічний клімат, коли людина зможе сама досліджувати, аналізувати, пробувати по-новому розв'язувати різні проблеми, висловлювати емоції та думки, це призведе до успіху та реалізації особистості. К. Роджерс вважав емпатійність – здатність відчувати почуття інших людей – головною рисою вчителя у відносинах з дітьми. На його думку, мета освіти – особистісне зростання, як дитини, так і самого педагога на основі взаємодії.

Використавши особистісно-зорієнтований підхід, фасилітативну взаємодію формувались головні цінності особистості – свобода, щастя, совість, чесність, довіра. Виховання і навчання потрібно будувати у вигляді діалогу – це дозволить дитині стати активною, самостійною, виробити свою власну позицію в житті. Педагог повинен дбати про дитину та направляти її. Американський вчений припускався думки, що дитина повинна жити зараз, в реальному часі, не оглядаючись назад, не дивлячись вперед [22].

На відміну від К. Роджерса, його колега А. Маслоу, тримався такої думки: якщо в дитинстві якась потреба індивіда не була задоволена, це може призвести до затримки його талантів та здібностей. Після задоволення основних, базових потреб, людина вмотивована на досягнення вищих цілей та потреб.

А. Маслоу один з перших ввів термін самоактуалізації – прагнення людини до повного прояву своїх особистісних якостей. У гуманній педагогіці та психології зазначається, що тільки за допомогою самоактуалізації людина може реалізувати себе. Усвідомлення в самоактуалізації є головним принципом в професійному рості педагога. Чим вище підіймається людина, тим більшу індивідуальність, особистісні якості та психічне здоров'я вона проявляє [52].

Цікавим є концепція самоефективності канадського психолога А. Бандури. Самоефективність – це самоповага, впевненість у своїх силах, відчуття компетентності в будь-якій діяльності людини, показник розвитку. На його думку, віра у власні сили, очікуваний успіх впливають на життя людини, в тому числі на процес навчання. А. Бандура був впевнений, що відсутність самоефективності може гальмувати активність людини [9].

Самоефективність виступає важливим фактором людської поведінки. Самоефективна людина – та, яка усвідомлює власні здібності та вміло їх використовує. Навіть при наявності скромних здібностей, майстерне їх використання призводить до великих результатів та успіху. Сьогодення вимагає від вчителя знайомитись з аспектами самоефективності, щоб

допомагати собі та учням справлятися з психологічними проблемами. Важливими механізмами для самоефективності є правильна постановка цілі, позитивне уявлення результату, планування рішення.

Дослідження, проведені А. Бандурою, дозволили визначити самоефективність вчителя як його внутрішній потенціал, самооцінка власної здатності якісно забезпечення суб'єкт-суб'єктного спілкування з учнями, готовність до набуття майстерності та професійної компетентності [9].

Набуття популярності педагогіки партнерства в сучасній освіті привертає увагу до концепції психоаналітичної педагогіки. Одними із представників цього напрямку є дитячі психоаналітики А. Фрейд та М. Кляйн.

На думку А. Фрейда, завдання вчителя велику увагу приділяти оточенню дитини, не бути байдужим до її проблем, налагоджувати емоційні стосунки, займати позицію «Я-ідеалу» в житті кожного учня, знайти «золоту середину» між суровим та вільним вихованням. Це призведе до формування успішної та вільної особистості.

В роботі вчителя А. Фрейд свободою вважала вибір методів педагогічної взаємодії. Провівши багато практичних досліджень вона дотримувалася думки, що класичне виховання є руйнівним для особистості дитини, обмежує здатність проявляти почуття. Ідеальним вона бачила розвиток дитини природним шляхом, але вчителю потрібно спостерігати за поведінкою дитини, направляти її [39].

М. Кляйн у своїй теорії розвитку особистості загострює увагу на необхідності повернутись до раннього віку дитини, до тісного зв'язку з матір'ю. Задоволення потреб дитини призводить до інтелектуального, фізичного та психічного розвитку. М. Кляйн зазначає, що знайомство дитини зі школою – це нова реальність, яка допомагає долати внутрішню напругу та стимулює до освоєння нових знань. В теорії М. Кляйн все, на чому та чим можна писати, – це «зразки матері».

Окрема увага приділяється вчителю – він співпереживає дитині, згладжує внутрішні конфлікти, в роботі з дитиною доречно використовувати

ігрову діяльність та малювання. Під час гри дитина вивільняє свої фантазії та бажання, які стримують батьки або суспільство. М. Кляйн, як і її колеги, трималась думки, що авторитарна педагогіка повинна трансформуватись у нову етику, яка буде аналізувати, нейтралізувати агресивні дії. Цей новий підхід в освіті вбереже думки дітей від негативного впливу та призведе до вільного розвитку [40].

Ідеї науковців гуманістичної психології ставлять під сумнів авторитарну педагогіку, яка обмежує розвиток талантів дитини та її самовираження. Натомість вони підкреслюють важливість переходу освіти на новий рівень, де акцентується увага на дитині, задоволенню її потреб, розвитку природних талантів, це призводить до більш ефективного процесу розвитку.

Отже, на базі вище написаного теоретичного матеріалу можна виділити, що ж таке педагогіка партнерства – це спільна діяльність між різними суб'єктами освітнього простору, в основі якого довіра, підтримка, відкритість думок та поглядів, узгодження цілей і цінностей, визнання взаємної відповідальності сторін за отриманий результат, розвиток індивідуальних якостей особистості.

Суб'єкти одного процесу повинні діяти разом, бути партнерами. Здорові відносини у процесі навчання сприяють самоактуалізації особистості й творчому її прояву [15] та ґрунтуються на засадах толерантності – доброзичливого та терпимого ставлення до навколишнього світу, виявлення поваги [16].

На перший погляд здається, що педагогіка партнерства – це легка для розуміння та втілення концепція, але це не зовсім так. Концепція партнерства потребує багато нових навичок від вчителя, котрі потрібно постійно розвивати та удосконалювати; передбачає рівнозначну взаємодію; застосування індивідуального підходу до всіх учасників освітнього процесу; перегляд своїх внутрішніх орієнтирів.

Але, завдяки педагогіці партнерства – вчитель стає другом, як дитини, так і родини; дитина краще адаптується в соціумі; відкриває свої таланти, не соромиться висловлювати думки. В новій концепції вчитель виступає, як помічник, не боїться вчитись разом з дитиною, знаходити нові форми спілкування з батьками та колективом.

1.2. Здатність до педагогічного партнерства як професійна компетентність вчителя, особливості її розвитку

Що ж таке педагогічна компетентність та компетентність педагогічного партнерства?

Проблемою педагогічної компетентності цікавляться багато українських та закордонних вчених (І. А. Зазюн, Дж. Стренберг, Л. В. Васильченко, С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, О. І. Пометун та інші) [5].

Американський професор Дж. Стернберг розглядає компетентність з точки зору особистісних якостей людини, які вона проявляє в різних ситуаціях – як особливий психічний стан [1]; на думку С. У. Гончаренко – сукупність вмінь та знань, внаслідок яких вчитель вміє аналізувати, використовувати інформацію, передбачати наслідки [18]; І. А. Зазюн – наявність спеціальної освіти, обізнаності, постійне підвищення кваліфікаційного рівня, здатність до самоосвіти; Ф. Б. Гоноболін розглядає професійність вчителя як творчий процес, оригінальне розв'язання педагогічних ситуацій [35].

Підсумовуючи багато визначень поняття «педагогічна компетентність» можна сказати, що це не лише результат навчання, науково-методичні знання, а й саморозвиток, самореалізація особистості його індивідуальні якості.

У зв'язку з переходом освіти на новий етап з'явилися нові компетентності вчителя, серед них і компетентність

педагогічного партнерства, яка висвітлена в Концепції Нової української школи.

Концепція НУШ розкриває такі положення компетентності партнерства: суб'єкт-суб'єктна взаємодія з учасниками освітнього процесу; залучення батьків до освітнього процесу на засадах партнерства; здатність до роботи в команді з іншими фахівцями, асистентами вчителя, щоб надавати додаткову підтримку дітям з особливими освітніми потребами [43].

Основою компетентності педагогічного партнерства є соціальна компетентність – емпатія, комунікація та співпраця.

Пріоритетними принципами партнерства є: рівність сторін учасників освітнього процесу у міжособистісній взаємодії, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей [13].

Виходячи з цього, основою компетентності педагогічного партнерства є особливе ставлення до співпраці, толерантне відношення до людей, уміння йти на компроміс [36].

Зі змісту Професійного стандарту вчителя [50] видно, що в основі компетентності партнерства є підходи: компетентнісний, діяльнісний, суб'єкт-суб'єктний, особистісно-орієнтований.

Компетентнісний підхід – процес формування та реалізації відповідних талантів вчителя; створення ситуації для прояву ініціативності, самостійності; практично, творчо, оригінально застосовувати знання.

Діяльнісний підхід – погляд на навчання по новому, співпраця з батьками, командна робота з фахівцями; реалізація своїх ідей, висловлювання думок; самостійна робота та власні пошуки.

Суб'єкт-суб'єктний підхід – втілення в освітній процес принципів педагогічної підтримки, «рівний – рівному»; застосування демократичного стилю навчання, бачити один в одному активних учасників, для досягнення спільної мети.

Особистісно-орієнтований підхід – готовність і здібність учителя створювати ситуації успіху і забезпечувати прогрес в навчанні, допомога в знаходженні та розкритті індивідуальних здібностей кожного учня [13].

Провідна роль компетентності педагогічного партнерства належить вчителю. Його прагненню володіти новітніми методиками викладання, вмінню спілкуватись з сучасними дітьми та їх батьками, працювати в команді. Особистісно-етичні, індивідуально-психологічні та педагогічні якості вчителя ключові показники для формування компетентності партнерства.

Як зазначав В. О. Сухомлинський, у своїх працях «Людина неповторна», «Серце віддаю дітям» , «щира любов і повага педагога до учня формують любов і повагу до нього, до його ідей, поглядів, переконань, знань, які він вчить здобувати», «все шкільне життя повинно бути пройняте духом гуманності» , «у школі має панувати дух поваги до людської гідності, дух взаємного довір'я вихователів і вихованців, дух віри в людину» [3].

Аналіз педагогічної літератури дає можливість розглянути якості, функції та ролі педагога більш детально.

Один з провідних англійських психологів і педагогів Р. Берж, виділяє наступні особистісно-етичні якості педагога: прагнення до максимальної гнучкості; здібність до емпатії, тобто розуміння почуттів інших; вміння надати неповторність викладанню; комунікативність; дотримання принципів соціального партнерства (рівності сторін) [34].

По різному розглядають вчені індивідуально-психологічні та педагогічні якості, але більшість з них дотримуються думки:

- індивідуально-психологічні – науковий світогляд, любов і повага до дітей, педагогічний такт, знання дитячої психології, рефлексія, толерантність, готовність до інноваційної діяльності, володіння практиками роботи зі стресом;

- педагогічні – рівень теоретичної, методичної та фахової підготовки,

знання новаторських методик роботи, прагнення до науково-педагогічної творчості [58].

Важливою для вчителя є емоційна налаштованість – доброзичливість, чемність, справедливість, уміння залишати за дверима неприємні переживання, поганий настрій, завжди потрібне почуття міри [14].

Професійно-особистісні якості є тими умовами, які перетворюють знання у компетентність та професійну майстерність учителя.

Не менш важливою у формуванні компетентності партнерства є мотиваційна готовність вчителя, усвідомлення змін у власній, роками сформованій професійній діяльності, прагнення до педагогічної інновації [59; 24]. Також вчитель повинен мати високу соціальну відповідальність, духовну культуру, бути інтелігентною та творчою особистістю.

Вчені різних галузей науки (психології, педагогіки, педагогічної психології) серед яких І. О. Синиця, Дж. С. Шейн, Н. Р. Вітюк, Т. М. Харламова, А. Ф. Дістервег, І. А. Зазюн до найважливіших педагогічних здібностей, які формують компетентність партнерства відносять: дидактичні, академічні, перцептивні, експресивні, комунікативні та організаторські:

- дидактичні здібності успішне здійснення відбору методів навчання учнів, доступне викладання навчальних матеріалів;
- перцептивні здібності характеризуються розумінням внутрішнього світу учня;
- організаційні здібності – дисципліна і порядок, створення дружньої, згуртованої команди, атмосфери без страху;
- комунікативні здібності – налагодження дружнього спілкування з дітьми, батьками, колегами, уміння знайти правильний підхід, наявність педагогічного такту;
- академічні здібності – засвоєння знань, умінь, навичок у відповідній галузі [36; 58].

Вчені звертають увагу на шість основних функцій, якими повинен володіти педагог формуючи компетентність партнерства:

- конструктивна – педагогічна взаємодія при вирішенні теоретичних та практичних задач з предмета;
- організаційна – організація спільної навчальної діяльності та загальної відповідальності за її успіхи;
- комунікативно-стимулююча – поєднання різних форм освітньої діяльності, взаємодопомога з метою педагогічного співробітництва;
- інформаційно-навчальна – глибоке знання предмету, володіння навчальним матеріалом, його ерудиція;
- емоційно-коригуюча – реалізація нових можливостей та успішного навчання в процесі змін видів освітньої діяльності;
- контрольно-оціночна – організація взаємоконтролю та самооцінка, спільне підбивання підсумків [38].

Формування компетентності партнерства вимагає і нових ролей вчителя, які розширюють його внутрішні можливості, сприяють розвитку творчого мислення.

Учитель ментор – наставник, який готовий ділитися власним досвідом, консультант, він джерело інформації та відповідей на питання.

Учитель коуч – допомагає досягти поставленої мети, згуртовує команду, мотивує, сприймає індивідуальність людини, ніколи не оцінює.

Учитель фасилітатор – координує дії, підтримує дитину, допомагає, надихає, налагоджує ефективне спілкування, обмін думками, уважно слухає та викликає довіру, створює умови для продуктивного навчання.

Учитель тьютор - індивідуально працює з інтересами дитини, виявляє, проєктує освітні інтереси та завдання, підштовхує до самоосвіти, повинен завоювати прихильність дитини. Для результату в навчанні спирається на рефлексію досвіду самоосвіти [11].

Отже, можна зробити висновок, вчитель поважає особистість учня, створює умови для його розвитку, самоповаги та позитивного уявлення про

світ; заохочує до самостійного пошуку відповідей; спрямовує кожну дитину до успіху; розвиває емоційний інтелект, застосовуючи нові навички мислення [10].

Щоб успішно використовувати всі нові форми навчання, методи співпраці, педагогу необхідно самому навчитися мислити комплексно, проявляти ініціативу, залучати творче мислення, навички комунікації.

Сучасний вчитель, який формує компетентність партнерства, повинен: дивитись на світ очима дитини й побудувати процес спілкування так, щоб і його цінності й орієнтири стали важливими для учнів; вміти зацікавити; бути компетентним – знати предмет, а головне, чого можна досягти завдяки йому; бачити перспективу в можливостях дітей.

1.3. Форми та методи неперервної освіти, спрямовані на розвиток компетентності педагогічного партнерства вчителя

Педагогічне партнерство виступає одним із головних компонентів Нової української школи, тому сучасному вчителю необхідно розвивати, набувати вміння та знання, які б давали змогу працювати в цьому напрямі: опанування низькою теоретичних знань (формами, методи співпраці з учнями, батькам, колегами); відпрацювання практичних умінь у створенні гуманного освітнього середовища; здатність налагоджувати ефективну комунікацію; володіння способами подолання стресу; переосмислення власних установ та орієнтирів [57].

У новому Законі України «Про освіту» (ст. 59) зазначено, що професійний розвиток педагогічних працівників передбачає «постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання» [46].

Оптимальним є поєднання традиційних курсів підвищення кваліфікації (формальна освіта) з більш цікавою – самонавчання, самоосвіта, самовдосконалення (неформальна та інформальна освіта), яка допоможе

підвищити свій професійний рівень, удосконалити комунікативні навички та вміння працювати в групах, команді. Ці форми тісно перетинаються та доповнюють один одну в системі неперервної освіти вчителів.

Формальна освіта – це освіта, яка містить всі види здобуття знань, навчання в рамках програм Міністерства освіти та науки України.

Неформальна освіта – це набуття знань протягом життя. Головна її ознака – добровільність та щирий інтерес до навчання, побудова особистісного освітнього шляху, право вибору: що, де, коли і як вивчати [42].

Інформальна освіта (самоосвіта, освіта в інтернеті) – освіта під час повсякденної діяльності, за рахунок свого оточення.

Проблемою підготовки вчителів заснованої на педагогічній взаємодії, в системі неперервної освіти, займається багато українських дослідників. Серед них О. В. Матвієнко, О. М. Авраменко, С. О. Єфремов, Ю. О. Костюшко, В. А. Семиченко, І. Д. Бех, В. О. Моляко, Н. Г. Ничкало, В. П. Андрущенко, Л. П. Пуховська, А. А. Сбруєва, Л. Б. Лук'янова, Т. М. Десятов, Л. Л. Хоружа, О. І. Пометун та ін. (групова взаємодія, технології взаємодії, суб'єкт-суб'єктні відносини, психологічна готовність до взаємодії, комунікація, неформальна освіта, навчання в дії).

Найбільш ефективно впливають на розвиток компетентності партнерства тренінги. Вони передбачають розширення теоретичних знань та практичних умінь (правильне формулювання педагогічних завдань, знаходження способів їх вирішення; уміння прогнозувати розвиток особистості та колективу; проектувати, планувати педагогічну діяльність з урахуванням можливостей та інтересів учнів; привертати увагу до навчання; осмислювати та аналізувати власні дії).

О. І. Пометун зазначає, тренінг – форма інтерактивного навчання, де учасники освітнього процесу рівноправні суб'єкти, які розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють [68].

На думку політологів Р. Баклі та Дж. Кейпл, тренінг – це неформальне групове спілкування, розширення свого досвіду, стимулювання інтересу до вчення, відкриття в собі нових можливостей, розуміння інших, при взаємодії з учасниками досягати вершин в професійній діяльності, зміна погляду на свій внутрішній світ [44].

У процесі навчання на тренінгових заняттях реалізуються основні завдання розвитку компетентності партнерства:

- формування позитивних взаємовідносин з колективом, учнями, батьками;
- управління власними емоціями;
- формування навичок психолого-педагогічного спілкування;
- здобування теоретичних знань та опанування практичних вмінь, методик, технологій;
- мотивація, позитивне відношення до життя.

З огляду на компетентність партнерства поширеними є : коуч-тренінги, мотиваційні та психологічні, тренінги з педагогічної фасилітації, тренінги з супервізії.

Розглянемо детальніше, які цілі досягають ці тренінги і як вони можуть допомогти вчителю розвивати компетентність партнерства в системі неперервної освіти.

Мотиваційні тренінги, тьютерство – створення ситуації успіху, правильна мотивація розвиває творчий потенціал та приховані можливості вчителя; підвищується рівень професійного спілкування, розвивається толерантне бачення освітнього середовища. Такі тренінги дають вчителю практичні інструменти для індивідуальної роботи з кожним учнем, за допомогою яких можна розвивати його сильні сторони; відбувається обмін педагогічними ситуаціями, знаходження спільних рішень. Тренінги по тьютерству навчають вчителя, щоб потім він міг навчити інших, не користуватись стандартами, а шукати знання самим [19].

Соціально-психологічні тренінги дають можливість сформувати комунікативні навички, допомагають розібратись в педагогічних ситуаціях та взаємостосунках, адже без відповідної підготовки важко зрозуміти деякі випадки; розумінню психології толерантної взаємодії між учасниками освітнього процесу, побудові партнерських відносин; керуванню емоційних станів. Також це можуть бути тренінги з формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами. Не менш важливими є тренінги з подолання та профілактики стресу. Вони вчать методам та способам релаксації, для налагодження дружньої атмосфери; зняття тривожності та нервового напруження.

Коуч – тренінги – формування позитивного ставлення до педагогічних ситуацій, встановлення ділового й емоційного контакту. Для ефективного партнерства, співпраці вчитель повинен володіти не тільки інтелектуальними, а ще моральними й духовними прийомами, бути гнучким в спілкуванні. Щоб успішно розуміти та здійснювати розвиток сучасних дітей, стати для них другом, допомагати знаходити розв'язання життєвих проблем. Для вчителя – це переосмислення своїх внутрішніх орієнтирів. Коуч-тренінг розвиває вміння аналізувати власну педагогічну діяльність, розкриває особистісний потенціал, створює атмосферу взаємної довіри, здатності працювати в команді, вирішувати проблеми, ефективно спілкуватися [69].

Ефективними є вправи для формування умінь педагогічного спілкування, на розвиток спостережливості у спілкуванні, керування увагою під час спілкування, розвиток комунікативної уяви, техніки й виразності мовлення, невербальних засобів.

Тренінги з педагогічної фасилітації допомагають:

- пізнавати, як правильно займати партнерську позицію, бачити внутрішній світ учня, нести відповідальність за свій вибір;
- вивчаються нові методи для формування вміння розмірковувати (ділові та рольові ігри, дебати, дослідницький метод тощо);

– удосконалюється здатність вільно і відкрито виражатись, активно слухати, концентрувати увагу, спостерігати.

На думку педагога-науковця О. В. Фісун, педагогічна фасилітація – вміння успішно організовувати спільну комунікацію, бути відкрити один до одного, ненав'язливо допомагати у вирішенні проблем [61; 67].

Мета фасилітації – це робота на засадах гуманізму, особистісного саморозвитку, забезпечення зворотного зв'язку між усіма учасниками навчального процесу [12]. Завдяки правильній фасилітації вчитель створює сприятливі умови для саморозвитку та самореалізації учня. Для здійснення фасилітативної взаємодії педагог повинен сам навчитись контролювати та розуміти власні почуття, щиро висловлювати свої думки, приймати учнів та бути впевненими у їх можливостях та здібностях, володіти емпатією, проявляти лідерські якості.

Супервізія (наставництво) допомагає в осмисленні власного, практичного досвіду та самостійне його покращення, зміцнення самооцінки, підтримка у створенні плану саморозвитку. Це не контроль, а підтримка, за допомогою якої досвідчений педагог розкриває нові потенційні можливості практикуючого вчителя. Також супервізор має функцію фасилітатора, котрий допомагає налагоджувати педагогіку партнерства всіх учасників освітнього процесу.

Метою супервізії є професійний та особистісний розвиток вчителя, допомога в подоланні фахових труднощів, запобігання стресів та емоційного вигорання [21].

Отже, участь у будь-яких тренінгах допомагає вчителю взаємодіяти в освітньому просторі, підбирати підхід до співрозмовників, приймати себе та інших.

Для втілення педагогічного партнерства є багато варіантів поєднання курсів підвищення кваліфікації з неформальними методами, наприклад, воркшоп, майстер-класи, колективні творчі роботи – це навчання з мінімальною кількістю теорії та максимальною практикою.

Головна ідея – навички отримані шляхом групової взаємодії, атмосфера підтримки та взаємоповаги, мотивація до навчання.

Це пізнання не лише нової інформації, а вміння висловлювати та відстоювати власні думки, опановувати на практиці складні педагогічні ситуації, долати бар'єри в спілкуванні, аналізувати власну діяльність.

Ефективним є використання здобутих знань та вмінь безпосередньо в умовах практичної діяльності, на робочому місці – участь у педагогічних фестивалях, інтервізія, різноманітні громадські роботи, педагогічна рада, засідання «круглий стіл», участь у професійному діалозі з іншими колегами дуже добре розвивають комунікативні навички, довіру, взаємодопомогу.

Таким чином, процес неперервної освіти в сучасних умовах – це поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти, що дає можливість сформувати компетентність необхідну для практичної діяльності, набути міцних умінь та навичок, що сприяють розвитку професійної кар'єри. Щоб молоде покоління здобувало якісну освіту, педагоги мають розуміти сучасні освітні процеси, володіти необхідними технологіями, розуміти психологічний світ дітей, постійно підвищувати свій професійний рівень. Праця педагога – це щоденна робота не тільки з учнями в навчальному закладі, а й регулярна робота над собою. Основними елементами компетентності партнерства є теоретичні знання, практичні вміння та особистісні якості. Під час навчання педагоги набувають не тільки знання – в них з'являються нові цілі, відбуваються трансформації внутрішнього світу, зміни які необхідні для втілення принципів партнерства.

Під час підвищення кваліфікації вчитель розробляє індивідуальну професійну траєкторію, удосконалює суб'єкт-суб'єктну комунікацію, використовує творчий підхід та інноваційні практики.

Висновки до розділу 1

1. Аналіз науково-педагогічної та психологічної літератури показав, що зарубіжні та українські вчені визначають педагогіку партнерства як рівність сторін освітнього процесу, рівноправні міжособистісні відносини, участь сім'ї у вихованні дитини, постійне спілкування та спільне досягнення мети для розвитку індивідуальної особистості. Сама педагогіка партнерства – це напрям мислення та практичної діяльності педагога, прагнення до створення гуманного середовища.

Головними поняттями педагогіки партнерства є «взаємодія», «суб'єкт-суб'єктні відносини», «партнерство». Ключовими передумовами реалізації педагогіки партнерства є особистісні якості педагога, комунікативні вміння, емпатія, організаторські та лідерські здібності.

2. Аналіз підходів різних науковців до визначення поняття «компетентність педагогічного партнерства» розкриває той аспект кваліфікації вчителя, що визначає його здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учасниками освітнього процесу; залучення батьків до освітнього процесу на засадах партнерства; здатність до роботи в команді з іншими фахівцями, асистентами вчителя, щоб надавати додаткову підтримку дітям з особливими освітніми потребами. Основою компетентності педагогічного партнерства є соціальна компетентність – емпатія, комунікація та співпраця. Сучасний педагог на основі компетентності педагогічного партнерства набуває готовність до реалізації нових ролей – тьютор, коуч, фасилітатор, ментор. Аналіз літератури дозволив визначити наступні складові компетентності педагогічного партнерства: рівноправна взаємодія з учнями, спільна відповідальність за результат, розкриття ініціативності та креативності кожного учня, створення атмосфери психологічного комфорту, заохочення батьків до участі у освітньому процесі, колективна взаємодія з

колегами, відкритість до вільного висловлення думок учнів, стимулювання мотивації учнів до навчання.

3. Для розвитку компетентності педагогічного партнерства вчителя в системі неперервної освіти потрібно поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти. Найбільш оптимальним є поєднання традиційних програм курсів підвищення кваліфікації з активними, інноваційними методами та формами навчання: коуч-тренінги, тренінги з педагогічної фасилітації, соціально-педагогічні, мотиваційні тренінги. Здобуті знання та вміння застосовуються безпосередньої в практичній діяльності. Використання активних методів та форм навчання педагогів (тренінг, супервізія, майстер-клас, коуч-сесії, ділові та рольові ігри, сіммуляційні методи, інтерактивні технології тощо) в процесі формальної, неформальної та інформальної освіти створює педагогічні умови розвитку компетентності педагогічного партнерства.

РОЗДІЛ II

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ВЧИТЕЛІВ

2.1. Етапи та логіка емпіричного дослідження

У теоретичному розділі нами розглянуті основні аспекти проблеми компетентності педагогічного партнерства, виділено чинники, що впливають на її розвиток в системі неперервної освіти вчителів. Це дозволило перейти до емпіричного дослідження, метою якого є вивчення особливостей компетентності педагогічного партнерства вчителів та педагогічних умов її розвитку в системі неперервної освіти.

Для досягнення мети нашого дослідження були поставлені наступні завдання:

1. Відібрати комплекс методів та методик, які досліджують педагогічні умови та особистісні якості для розвитку компетентності партнерства в процесі підвищення кваліфікації.
2. Провести емпіричне дослідження за допомогою відібраних методик.
3. Для вивчення характеру взаємозв'язків між досліджуваними показниками провести кількісний (кореляційний) аналіз отриманих даних.
4. Визначити особливості компетентності педагогічного партнерства у вчителів та властивостей з нею пов'язаних.
5. Дослідити педагогічні умови розвитку компетентності педагогічного партнерства учителя в процесі неперервної освіти.
6. Скласти рекомендації з розвитку компетентності педагогічного партнерства учителя в процесі неперервної освіти.

Поставлені завдання визначили хід емпіричної частини роботи, який включав наступні етапи: підготовчий, діагностичний та аналітико-інтерпретаційний (математико-статистична обробка й інтерпретація отриманих даних).

На *підготовчому* етапі підбирався комплекс психодіагностичних методик, адекватних предмету дослідження. Організація емпіричного дослідження полягала у визначенні часу й порядку його проведення, у підборі вибірки респондентів.

Дослідження проводилось на базі КЗВО «Одеської академії неперервної освіти одеської обласної ради». До вибірки респондентів увійшли 74 вчителі з різним стажем роботи в закладах загальної середньої освіти (рис. 2.1.) та викладають з 6 по 9-й класи (рис. 2.2.).

Скільки років Ви працюєте вчителем? (1 варіант відповіді)

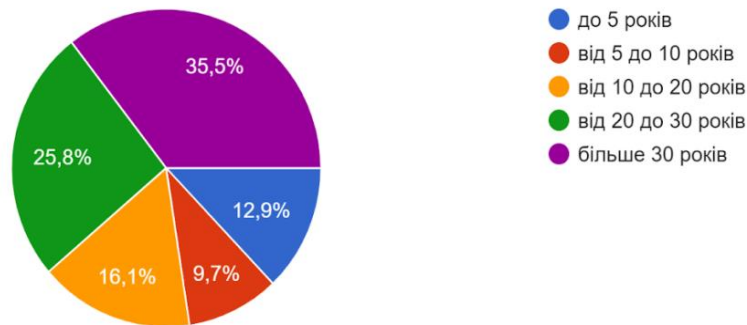

Рис. 2.1. Стаж роботи вчителів, що увійшли до вибірки

В яких класах Ви викладаєте? (1-2 варіанти відповіді)

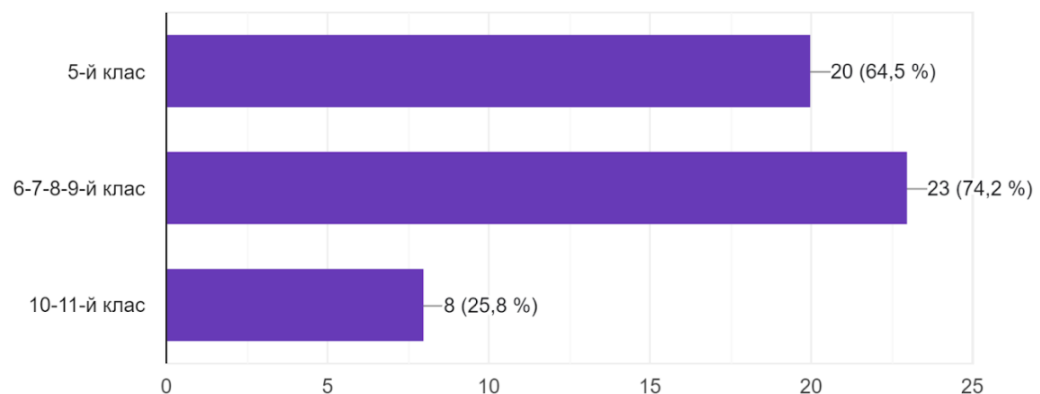

Рис. 2.2. Розподіл вибірки за класами викладання

Для дослідження компетентності партнерства та її показників був обраний метод визначення самооцінки Т. В. Дембо (Додаток А).

Для діагностики особистісних якостей вчителів, які пов'язані з компетентністю партнерства обрали наступні методики: «Діагностика міжособистісних стосунків» (Т. Лірі) (Додаток Б); «Діагностика самоактуалізації особистості методика» (А. В. Лазукін) (Додаток В).

Для дослідження педагогічних умов, які розкривають різні аспекти професійної діяльності обрали анкету «Педагогічні умови формування компетентності партнерства» (Додаток Д).

Для вивчення ролі компетентності партнерства у педагогічній роботі з учнями в середній школі була розроблена анкета «Педагогіка партнерства в роботі з учнями» (Додаток Е).

Опис методик, які використовувалися в дослідженні, наведені нижче.

Всі відібрані психодіагностичні методики відповідають наступним вимогам:

- 1) точність, надійність, відповідність методики меті дослідження;
- 2) зрозумілість та доступність для респондентів;
- 3) валідність;
- 4) простота інструкцій без додаткових роз'яснень [28; 53].

На *діагностичному* етапі дослідження була проведена діагностика респондентів за обраними методиками, збирання емпіричних фактів.

На *аналітико-інтерпретаційному* етапі фактичний матеріал був підданий якісному та кількісному аналізу з наступною інтерпретацією отриманих результатів відповідно до поставлених завдань.

Цей етап буде основою для розробки рекомендації щодо створення оптимальних педагогічних умов для розвитку компетентності педагогічного партнерства вчителя в системі неперервної освіти.

2.2. Методики діагностики компетентності педагогічного партнерства вчителів

Переходячи до обґрунтування методичного інструментарію, обраного для нашого дослідження, зупинимось більш детально на описі методик для діагностики компетентності педагогічного партнерства та властивостей особистості, що гіпотетично з нею пов'язані.

Діагностика показників компетентності (за методом Т. В. Дембо). Методика спрямована на вивчення самооцінки особистості. Самооцінка – це уявлення людини про власну важливість та цінність для оточуючих, критичне ставлення до своїх недоліків та оцінка позитивних якостей.

Взявши за основу цю методику, модифікували її та створили низьку показників, які розкривають різні аспекти професійної поведінки вчителя.

Мета: оцінити наскільки вказані якості притаманні вчителю при формуванні компетентності партнерства.

Зміст: методика включає 8 показників: рівноправна взаємодія з учнями, спільна відповідальність за результат, розкриття ініціативності та креативності кожного учня, створення атмосфери психологічного комфорту, заохочення батьків до участі у освітньому процесі, колективна взаємодія з колегами, відкритість до вільного висловлення думок учнів, стимулювання мотивації учнів до навчання. Оцінка здійснюється по шкалі від 0 (повна відсутність якості) до 10 (максимально можливий прояв якості).

При обробці результату підраховується бал по кожному з показників [37].

Діагностика міжособистісних стосунків (Т. Лірі) – автором методики (опитувальника) є американський психолог Т. Лірі. Дана методика дозволяє виявити переважний тип відносин до людей. При дослідженні міжособистісних відносин найчастіше виділяються два чинники, які визначають загальне враження про людину: домінування-підпорядкування і дружелюбність-агресивність.

Мета: дослідження уявлень суб'єкта про себе й ідеальному «Я», дозволяє виявити зони конфліктності людини.

Зміст: опитувальник містить 128 оцінних думок, з яких у кожному 8 типів міжособистісних відносин, ставлення до оточуючих: авторитарний, егоїстичний, агресивний, підозрілий, покірний, залежний, дружній, альтруїстичний. Методика побудована так, що судження, направлені на виявлення якого-небудь типу відносин, розташовані не підряд, а особливим чином: вони групуються по 4 і повторюються через рівну кількість визначень. Кожному номеру визначення присвоюється 1 бал. Максимальна оцінка рівня 16 балів.

Кожен сектор має три ступені виразності. Якісну характеристику виділених секторів (октантов), які визначає методика міжособистісних відносин Т. Лірі, можна представити так:

I. Домінантність, власність, деспотичність – відображає лідерські якості, прагнення до незалежності, здатність брати на себе відповідальність.

II. Впевненість в собі, самовпевненість, самозакоханість – відображає незалежність, діловитість, у деяких випадках егоїстичність.

III. Вимогливість, непримиренність, жорстокість – дозволяє оцінити такі якості, як дратівливість, критичність, нетерпимість до помилок партнера.

IV. Скептицизм, упертість, негетивізм – характеризує недовірливість, ревності, уразливість, злопам'ятність.

V. Поступливість, лагідність, пасивна підпорядкованість – дозволяє оцінити критичність до себе, скромність, боязкість, сором'язливість.

VI. Довірливість, слухняність, залежність – оцінує такі якості, як поважність, подяка, прагнення доставляти радість партнеру.

VII. Добросердя, несамотійність, надмірний конформізм – характеризує здатність до взаємодопомоги, товариськість, доброзичливість, уважність.

VIII. Чуйність, безкорисливість, жертовність – характеризує делікатність, ніжність, прагнення піклуватися про близьких, терпимість до недоліків та вміння прощати.

При обробці на першому етапі проводиться підрахунок балів по кожній з октант за допомогою спеціального ключа до опитувальника (див. Додаток Б).

На другому етапі підраховані бали переносяться на дискограму – умовна схема у вигляді кола, розділеного на сектори (рис. 2.3.).

Рис. 2.3. Дискограма міжособистісних відносин за методикою Т. Лірі.

В цьому колі по горизонтальній і вертикальній осях позначено чотири орієнтації: домінування-покора, дружелюбність-ворожість. При цьому відстань від центру кола відповідає числу балів за даною октантою (від 0 до 16).

На третьому етапі, за спеціальними формулами, визначаються показники по основним чинникам: домінування і дружелюбність (див. Додаток Б) [63].

Діагностика самоактуалізації особистості – методика А. В. Лазукіна. Методика заснована на концепції самоактуалізації особистості за А. Маслоу.

Самоактуалізація допомагає особистості реалізувати свої таланти, як в житті, так і в професійній діяльності, досягти вершин свого потенціалу.

Мета: комплексна характеристика показників самоактуалізації людини за основними шкалами.

1. Шкала орієнтації у часі показує, наскільки людина живе сьогоденням, не відкладаючи своє життя на потім і не намагаючись знайти притулок у минулому. Високий результат характерний для осіб, які добре розуміють цінність життя. Низький результат – це люди, невротично занурені в минулі переживання, із завищеним прагненням до досягнень, недовірливі та невпевнені в собі.

2. Шкала цінностей. Високий бал – людина поділяє цінності особистості, що самоактуалізується, до яких А. Маслоу відносив істину, добро, красу, цілісність, відсутність роздвоєності, життєвість, унікальність, досконалість, звершення, справедливість, порядок, простоту, легкість без зусиль, гру, самодостатність. Перевага цих цінностей вказує на прагнення гармонійного буття та здорових відносин з людьми.

3. Шкала погляд на природу людини може бути позитивним (висока оцінка) чи негативним (низька). Ця шкала описує віру в людей, у могутність людських можливостей. Високий показник – стійка основа для щирих та гармонійних міжособистісних відносин, природна симпатія та довіра до людей, чесність, неупередженість, доброзичливість.

4. Шкала потреба в пізнанні характерна для особистості, що самоактуалізується, завжди відкрита новим враженням. Ця шкала визначає безкорисливу спрагу нового, інтерес до об'єктів, не пов'язаний із задоволенням будь-яких потреб.

5. Шкала прагнення до творчості чи креативність – неодмінний атрибут самоактуалізації, яку можна назвати творчим ставленням до життя.

6. Шкала самостійності, на думку більшості гуманістичних психологів, є головним критерієм психічного здоров'я особистості, її цілісності та повноти.

7. Шкала здатність до спонтанної поведінки (непередбачуваність) – впевненості в собі й довіри до навколишнього світу. Високий показник за шкалою спонтанності свідчить, що самоактуалізація стала способом життя. Спонтанність співвідноситься з такими цінностями як свобода, природність, гра, легкість без зусилля.

8. Шкала саморозуміння – високий показник свідчить про чутливість людини до своїх бажань та потреб. Низький бал за шкалою саморозуміння властивий людям невпевненим, що орієнтуються на думку оточуючих.

9. Шкала прихильності(позитивна «Я-концепція») – стійка, адекватна самооцінка. Низькі показники мають люди невротичні, тривожні, невпевнені у собі.

10. Шкала комунікативності – встановлення міцних і доброзичливих відносин з оточуючими, схильність до взаємно корисних та приємних контактів з іншими людьми.

11. Шкала гнучкості у спілкуванні співвідноситься з наявністю чи відсутністю соціальних стереотипів, здатністю до адекватного самовираження у спілкуванні. Високі показники – здатність до саморозкриття, орієнтованість на особистісне спілкування, не схильність вдаватися до фальшу або маніпуляцій. Низькі показники характерні для людей не впевнених у своїй привабливості, у тому, що вони цікаві співрозмовнику та спілкування з ними може приносити задоволення.

Зміст: методика складається зі 100 парних тверджень, які мають два варіанти відповіді, а також передбачає обчислення «загального показника самоактуалізації».

Порівняти отриманий результат потрібно із загальним ключем № 1 (прагнення до самоактуалізації) та показниками ключа № 2 (шкали якостей) (див. Додаток В). При збігу відповіді нараховується 1 бал, за відсутності – 0 балів, потім бали підсумовуються. Шкали 1, 3, 4, 8, 10, 11 містять по 10 пунктів, решта по 15. Для отримання порівняних результатів кількість балів за вказаними шкалами слід помножити на 1.5 [64].

Анкета «Педагогічні умови розвитку компетентності партнерства».

Мета анкети: дослідження педагогічних умов для розвитку компетентності партнерства в системі неперервної освіти педагогів.

Зміст анкети: 10 прямих питань (спрямовані на вираження відношення опитуваного до аналізованої проблеми), закритого типу (до запитань пропонуються варіанти готових відповідей на вибір опитуваного).

При обробці даних, результати анкетування ділимо на дві групи: активні та пасивні методи підвищення кваліфікації, самоосвітньої діяльності. Це дасть нам змогу виявити, які педагогічні умови, методи роботи краще сприяють розвитку компетентності партнерства.

Додатково було розроблено анкету для вивчення проявів компетентності педагогічного партнерства та її ролі у педагогічній роботі з учнями у середній школі *«Педагогіка партнерства в роботі з учнями»* – використана для дослідження ролі компетентності партнерства під час організації роботи з дітьми в НУШ.

Сам метод емпіричного дослідження – анкетування, сприяє масовому збору інформації за допомогою анкет. Основна мета, одержання письмових відповідей на поставленні запитання.

Важливими для анкети є її композиція (розташування запитань), мова і стиль їх формулювання, оформлення, рекомендації щодо заповнення анкети. Починається вона зі вступної частини, в якій зазначають, хто, з якою метою проводить опитування, вміщують інструкцію щодо заповнення анкети. Вступний текст повинен задавати настрій співробітництва [53].

Мета анкети *«Педагогіка партнерства в роботі з учнями»*: дослідити, які форми, методи, умови використовує педагог для розвитку співпраці з учнями. Зміст анкети: 10 прямих питань, закритого типу.

Таким чином, обрані нами методики допоможуть провести емпіричне дослідження й дослідити розвиток компетентності педагогічного партнерства в системі неперервної освіти.

Висновки до розділу 2

1. Мета і завдання емпіричного дослідження визначили етапи його проведення. На підготовчому етапі був здійснений комплекс організаційних процедур, який полягав в доборі психодіагностичних методик та методів, формуванні вибірки досліджуваних. На другому етапі проводилася діагностика досліджуваних параметрів. Третій етап – це обробка, аналіз та інтерпретація отриманих результатів.

2. Для дослідження компетентності педагогічного партнерства та її складових був обраний метод визначення самооцінки Т. В. Дембо. За допомогою процедури шкалювання визначено індивідуальні оцінки за такими показниками: «рівноправна взаємодія з учнями», «спільна відповідальність за результат», «розкриття ініціативності та креативності кожного учня», «створення атмосфери психологічного комфорту», «заохочення батьків до участі у освітньому процесі», «колективна взаємодія з колегами», «відкритість до вільного висловлення думок учнів», «стимулювання мотивації учнів до навчання».

Для діагностики особистісних якостей вчителя, які гіпотетично пов'язані з компетентністю партнерства, обрано наступні методики: «Діагностика міжособистісних стосунків» (Т. Лірі); «Діагностика самоактуалізації особистості методика» (А. В. Лазукін). Для визначення ефективних педагогічних умов розвитку досліджуваної компетентності була обрана анкета «Педагогічні умови розвитку компетентності партнерства». Також було розроблено анкету «Педагогіка партнерства в роботі з учнями» для вивчення проявів компетентності педагогічного партнерства та її ролі у педагогічній роботі з учнями у середній школі.

3. Дослідження проводилось на базі КЗВО «Одеської академії неперервної освіти Одеської обласної ради». У вибірку увійшли 74 вчителів базової середньої школи.

РОЗДІЛ III

РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПАРТНЕРСТВА ВЧИТЕЛІВ

3.1. Співвідношення компонентів компетентності педагогічного партнерства та низки властивостей особистості

Аналіз теоретико-емпіричного дослідження з проблеми показав, що особистісні та психологічні якості вчителя є важливими передумовами для розвитку компетентності педагогічного партнерства у вчителів. Також з теоретичного розділу побачили, що такі показники, як: взаємодія з учнями, з колегами, з батьками, розкриття ініціативності та креативності, відкритість думок, відповідальність за результат, мотивація до навчання, атмосфера психологічного комфорту є основою компетентності педагогічного партнерства. Реалізація поставленої мети дослідження – визначити педагогічні умови розвитку цієї компетентності у вчителів у системі неперервної освіти – передбачає встановлення тих властивостей особистості, що з пов'язані з досліджуваною компетентністю, і відповідно до яких слід окреслювати такі умови. Це визначило необхідність проведення кореляційного аналізу.

У нашому дослідженні за допомогою кореляційного аналізу вивчалось співвідношення компонентів компетентності педагогічного партнерства з показниками типів міжособистісних відносин та самоактуалізації. Був застосований кількісний аналіз за методом бісеріальної кореляції Пірсона.

За допомогою методик, які були представлені в попередньому розділі, необхідно дослідити взаємозв'язки показників компетентності педагогічного партнерства з показниками певних властивостей особистості. Це дасть змогу побачити всю структуру зв'язків між показниками, що вивчаються.

Кореляційний аналіз проведено за допомогою статистичного пакету SPSS Statistics 17.0. Вивчалось співвідношення компетентності педагогічного партнерства з низкою показників:

– міжособистісні відносини: «домінантність», «впевненість в собі», «непохитність (скептицизм)», «незалежність», «залежність», «невпевненість у собі», «добросердя (товариськість)», «чуйність»;

– самоактуалізація: «орієнтації у часі», «цінності», «погляд на природу людини», «потреба в пізнанні», «прагнення до творчості чи креативність», «самостійність», «здатність до спонтанної поведінки (непередбачуваність)», «саморозуміння», «прихильності (позитивна «Я-концепція»)», «комунікативність», «гнучкість у спілкуванні».

У якості показників компетентності педагогічного партнерства розглядались: «рівноправна взаємодія з учнями», «спільна відповідальність за результат», «розкриття ініціативності та креативності кожного учня», «створення атмосфери психологічного комфорту», «заохочення батьків до участі у освітньому процесі», «колективна взаємодія з колегами», «відкритість до вільного висловлення думок учнів», «стимулювання мотивації учнів до навчання».

Результати кореляційного аналізу між показниками компетентності педагогічного партнерства та міжособистісних відносин наочно подані в табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Співвідношення показників компетентності педагогічного партнерства та міжособистісних відносин

Показники компетентності ПП	Показники міжособистісних відносин				
	СК	ВУС	ДМ	Ч	ДС
Взаємодія з учнями	-223				
Розкриття ініціативності та креативності		227			
Взаємодія з колегами		263*	216		
Відкритість до думок			234*	250*	210

Примітка. 1. Умовні скорочення в таблиці: ПП – педагогічне партнерство, СК – скептицизм, ВУС – впевненість у собі, ДМ – домінантність, Ч – чуйність, ДС – добросердя. 2. Тут і далі у таблиці зазначені тільки значущі зв'язки: цифри з позначкою * вказують на 1% рівень зв'язку ($p \leq 0,01$), відсутність позначки вказує на 5% рівень зв'язку ($p \leq 0,05$), коефіцієнти зі знаком «-» вказують на обернену пропорційну залежність, без знаку – на пряму пропорційну залежність.

Візуальний аналіз даних табл. 3.1. демонструє наявність значимих додатних зв'язків між: показником «розкриття ініціативності та креативності» з показником «впевненість у собі», показником «взаємодія з колегами» з показниками «домінантність» (на 5% рівні), «впевненість у собі» (на 1% рівні), показником «відкритість до думок» та показниками «домінантність», «чуйність» (на 1% рівні), «добросердя» » (на 5% рівні). Наявність значимих від'ємних зв'язків на 5% рівні показника «взаємодія з учнями» з показником «скептицизм».

Результати кореляційного аналізу між показниками компетентності педагогічного партнерства та самоактуалізацією представлені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Результати кореляційного аналізу між показниками компетентності ПП та самоактуалізацією

Показники компетентності ПП	Показники самоактуалізації					
	ОУЧ	ПНПЛ	ПДТІК	С	П	СА
Взаємодія з учнями	265*	208	242*	292*	218	
Відкритість до думок		248*				
Відповідальність за результат						-251*
Мотивація до навчання	218					

Примітка. Умовні скорочення в таблиці: ОУЧ – орієнтація у часі, ПНПЛ – погляд на природу людини, ПДТІК – прагнення до творчості і креативності, С – саморозуміння, П – прихильність, СА – самостійність.

З табл. 3.2. можна побачити, що показник компетентності педагогічного партнерства «взаємодія з учнями» має додатні зв'язки майже зі всіма показниками самоактуалізації: «орієнтація у часі» (ОУЧ), «прагнення до творчості і креативності» (ПДТІК) ($p \leq 0,01$), «саморозуміння» (С) ($p \leq 0,01$), а також з «погляд на природу людини» (ПНПЛ), «прихильність» (П) ($p \leq 0,05$). Показник компетентності педагогічного партнерства «відкритість до думок» має додатній зв'язок з показником «погляд на природу людини» (ПНПЛ) ($p \leq 0,01$). Водночас показник «відповідальність за результат» має від'ємний зв'язок з показником «самотійність» (СА) ($p \leq 0,01$). Простежується додатній зв'язок між показником «мотивація до навчання» та показником «орієнтація у часі» (ОУЧ) ($p \leq 0,05$).

Результати проведеного кореляційного аналізу свідчать про наявність значущих, переважно додатних, зв'язків між показниками компетентності педагогічного партнерства з досліджуваними показниками типів міжособистісних відносин та самоактуалізації. Показники компетентності педагогічного партнерства, такі як взаємодія з учнями, з колегами, з батьками, розкриття ініціативності та креативності, відкритість думок, відповідальність за результат, мотивація до навчання, мають додатні зв'язки з досліджуваними показниками міжособистісних відносин («скептицизм», «впевненість у собі», «домінантність», «чуйність», «добросердя»), комунікативної толерантності («оцінювання інших», «схильність перевиховувати партнера», «уміння розуміти»), самоактуалізації («погляд на природу людини», «прагнення до творчості та креативності», «саморозуміння», «самотійність»).

3.2. Особливості компетентності педагогічного партнерства у вчителів та властивостей, з нею пов'язаних

Розглянувши в попередніх розділах особливості компетентності педагогічного партнерства визначили, що такі її показники, як «взаємодія з учнями», «з колегами», «з батьками», «відкритість до думок», «ініціативність та креативність кожного учня», «атмосфера психологічного комфорту», «відповідальність за результат», «мотивація до навчання» допомагають вчителю в роботі згідно з Концепцією НУШ.

Із рис. 3.1. можна побачити, що найбільш виражені показники вибірки знаходяться в районі середньої лінії ряду.

Найбільш розвиненою якістю для вибірки вчителів є «ініціативність та креативність кожного учня» (43 процентиля), що свідчить про володіння вчителями здатності підтримувати бажання дітей мислити нешаблонно та нестереотипно, засвоювати знання завдяки творчій діяльності, шукати креативні шляхи вирішення освітніх завдань, вільно реалізовувати свої внутрішні ресурси. Розвиток креативності та ініціативності – одне із головних завдань сучасної освіти. Вона потребує творчої активності всіх учасників процесу. Партнерська взаємодія краще розкриває потенціал кожного учня, формує креативну та ініціативну особистість, яка є основою метою НУШ.

До розвиненої якості відносимо вміння викликати у дітей різні емоції (41 процентиля) – це показник «атмосфера психологічного комфорту під час навчання». Вчителі намагаються створювати комфортну обстановку, при якій діти краще сприймають навчальний матеріал, зменшувати рівень стресу. Сприяють тому, щоб учні були впевнені в собі, в класі панував емоційний, духовний, психологічний комфорт. Така якість компетентності педагогічного партнерства сприяє розвитку активності учнів, розкриттю їх потенціал.

Найменш розвиненою якістю є «спільна відповідальність за результат» (30 процентилів). Наявність цієї якості допомагає досягти успіху та впливає на

свідомість і можливості учнів. Використовуючи різні форми поведінки можна впливати на особистість та результат її діяльності.

Байдужість, грубість, невміння контролювати свої емоції, обмеженість світогляду – це якості, які негативно позначаються на успішності дітей, взаєморозумінню з батьками та колегами.

До позитивних якостей можна віднести – любов до предмету, гуманність, високий розвиток інтелектуальних здібностей, об'єктивність, вимогливість.

Потрібно не допускати подальшого розвитку негативних моментів в поведінці вчителя, приділяти більше уваги емоційній стриманості, оскільки учні дуже чутливі до змін настрою.

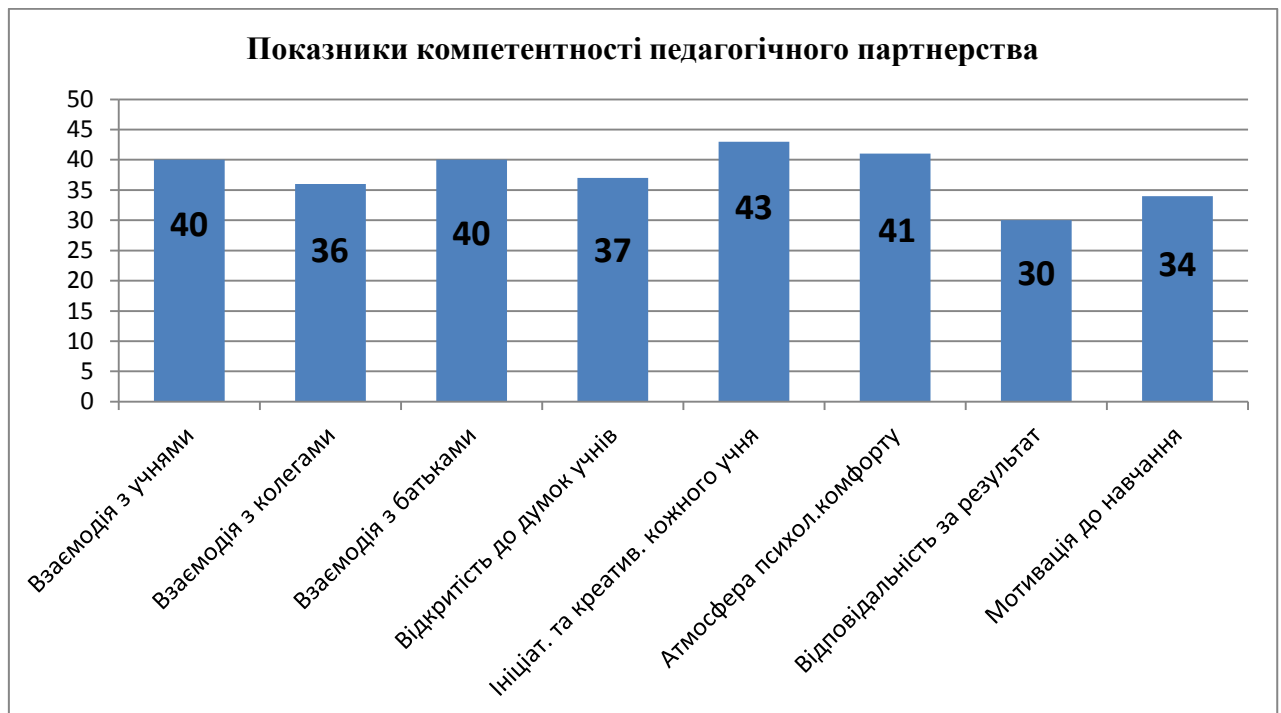

Рис. 3.1. Показники компетентності педагогічного партнерства

Таблиця 3.3.

Рівень компетентності педагогічного партнерства

	Перший квартиль	Середнє значення	Третій квартиль	Максимальне значення
Квартиль	0,1745	0,369	0,506	0,849
Вчителі	20	38	16	0

Провівши аналіз вибірки бачимо із табл. 3.3., вчителям властивий рівень розвитку компетентності партнерства нижче середнього (38 вчителів).

На рис. 3.2. наглядно видно:

- 27 % вчителів має низький рівень розвитку компетентності партнерства;
- 51 % середній рівень;
- 21 % високий рівень розвитку.

Це говорить, про те, що переважна більшість вчителів – представників вибірки дослідження в достатній мірі здатні до партнерської взаємодії з учасниками освітнього процесу, виявляють навички співпраці, встановлення продуктивних стосунків. Проте достатня велика кількість вчителів демонструють незначний рівень компетентності педагогічного партнерства, що вказує на необхідність цілеспрямованого створення педагогічних умов для її розвитку в системі неперервної освіти педагога.

Рис. 3.2. Розподіл рівня розвитку компетентності партнерства у вчителів

Наступними розглянемо показники міжособистісних відносин, які теж важливі в професійній діяльності вчителя та визначають його готовність до змін. Взаємини допомагають легко контактувати з людьми, вирішувати без проблем складні професійні ситуації. В сучасній освіті, яка базується на демократичних, суб'єкт-суб'єктних відносинах, спілкування повинне бути засноване на відкритості, довірі.

Як можна побачити із рис. 3.3. більш виражений тип у спілкуванні з оточуючими «підозрілість» (скептицизм) – 48 процентилів.

Цьому типу відносин характерні такі критерії: критичне ставлення до оточуючих, важкість перенесення різких змін, шаблонність дій, образливість, впертість, недовіра, невпевненість в собі, значна конфліктність, ворожість у висловлюваннях та поведінці.

Такі типи міжособистісних стосунків як «залежність» (слухняність) та «покірність» (поступливість) досягають середнього рівня ряду – 47 процентилів. Це вказує на перевагу та вираження таких рис, як слухняно та чесно виконує свою роботу, бути сором'язливим у спілкуванні, довірливим, емоційно стриманим, приймати допомогу і поради від інших, занижена самооцінка, тривожність.

Ці риси важливі у спілкуванні, адже вміння комунікувати – це не тільки слухати партнера, але й стримувати емоції, почуття, бути схильним до компромісів.

Найменш вираженим типом міжособистісних стосунків є «агресивність (жорстокість) у спілкуванні» – 39 процентилів.

Агресивність (жорстокість) – упертий, наполегливий в досягненні мети, вимогливий, інколи нестриманий, запальний, поривчастий

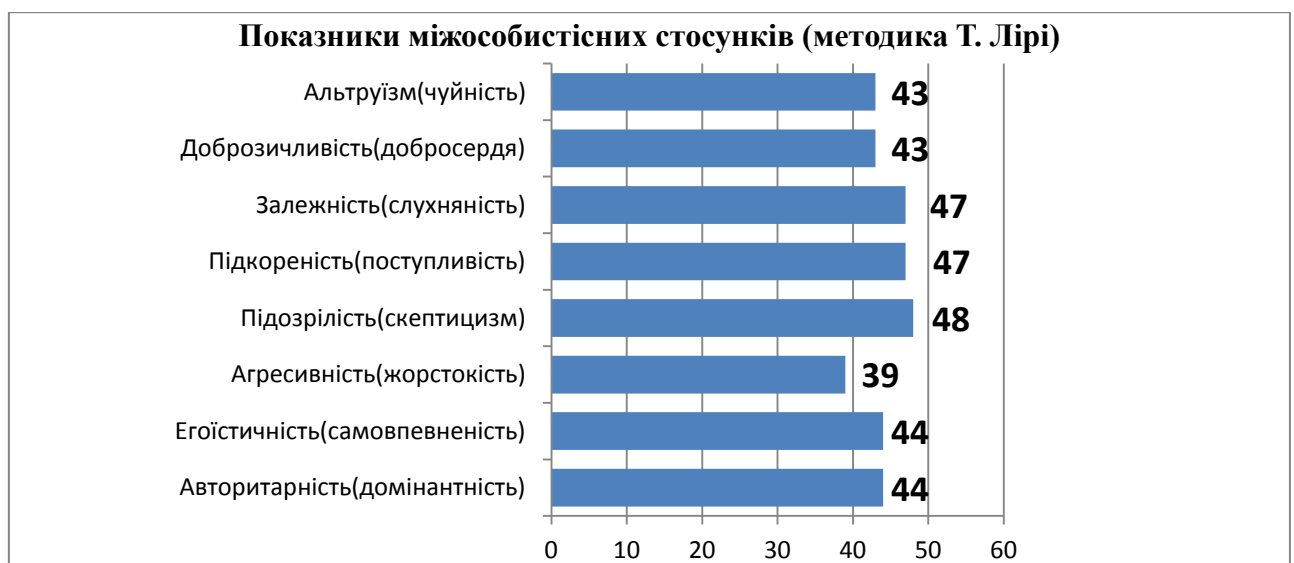

Рис. 3.3. Типи міжособистісних відносин за методикою міжособистісних стосунків Т. Лірі

Розглядаючи данні за методикою А. В. Лазукіна (рис. 3.4.) бачимо, що у досліджуваних середній рівень до самоактуалізації.

Найбільш виражені риси це «потреба в пізнанні» (47 перцентилів) та «творча спрямованість особистості» (46 перцентилів).

У плані самоактуалізації «потреба в пізнанні» проявляється, як схильність до нових відкриттів в професійній діяльності та пізнанні свого внутрішнього світу, реалізації здібностей, відкритості досвіду, професійній захопленості улюбленим ділом.

«Творча спрямованість особистості» виражається як креативність, високий рівнем мотивації, готовність до ризику, творче відношення до життя.

Найменш виражені риси «непередбачуваність» та «комунікативність» – 40 перцентилів. Згідно з опитувальником «комунікативність» розглядається, як схильність до взаємно корисних та приємних контактів з іншими людьми. В свою чергу «непередбачуваність» співвідноситься з такими цінностями, як свобода, гра, легкість без зусиль, гнучкість,

Поняття «самоактуалізація» трактується як прагнення людини до повного розкриття свого особистісного потенціалу, реалізація в професії.

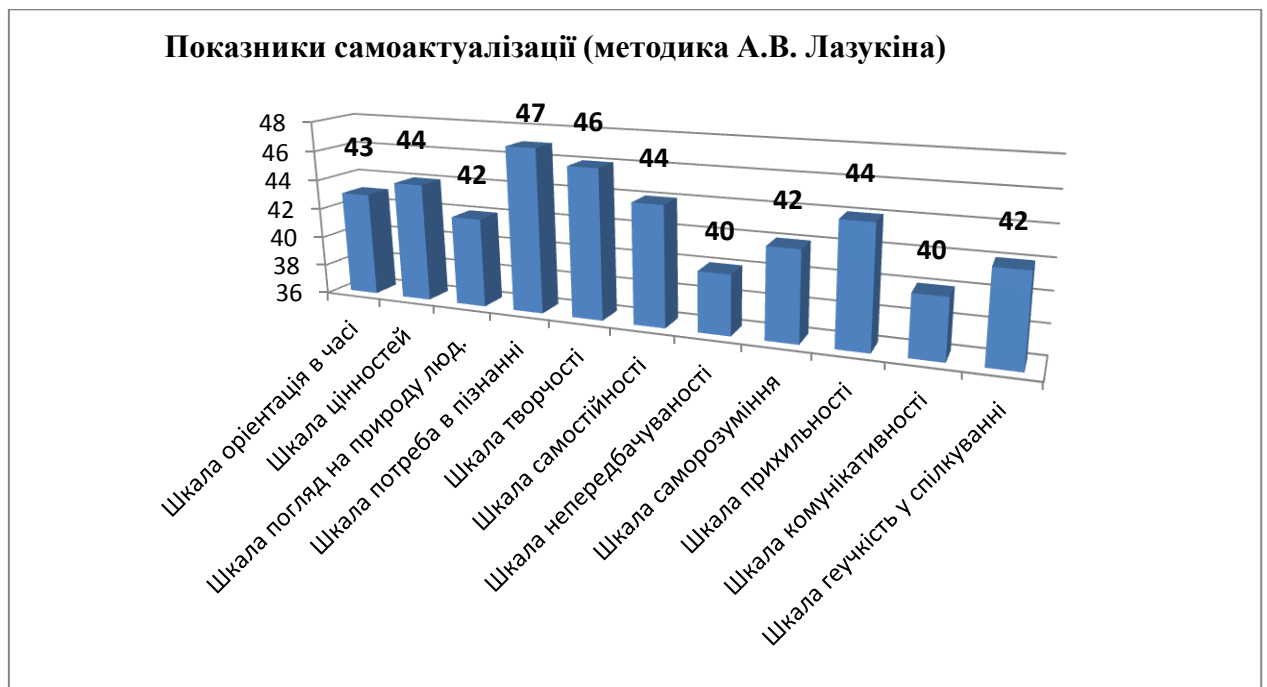

Рис. 3.4. Показники самоактуалізації людини за основними шкалами за методикою А. В. Лазукіна

Із нашого дослідження можемо побачити, що опитувані вчителі мають середній рівень розвитку компетентності педагогічного партнерства.

Їм притаманні такі риси міжособистісних відносин, як підозрілість, скептицизм, покірність, агресивність. Такі риси заважають побудові партнерських відносин, негативно впливають на розвиток компетентності партнерства, а ось такі риси характеру, як чуйність та доброзичливість, навпаки краще допомагатимуть в роботі.

До менш розвинених відноситься і відповідальність за результат, яка пов'язана з формами поведінки вчителя в різних ситуаціях. Особливу увагу потрібно приділити відношенню до готовності приймати індивідуальність іншої людини. Як показало наше дослідження, ця якість не дуже виражена.

Допомагають розвивати цю компетентність такі якості та поведінкові ознаки, як прагнення до самоактуалізації (пізнання нового), ініціативність, підтримку; вміння викликати емоції, емпатія; творче відношення до життя та праці; толерантне ставлення до оточуючих.

3.3. Педагогічні умови розвитку компетентності педагогічного партнерства учителя в процесі неперервної освіти

Під час вивчення теми було проведено анкетування вчителів за анкетами (додатки Д та Е), які дають чітке розуміння педагогічних умов задля розвитку професійної діяльності вчителів в системі неперервної освіти.

Педагогічні умови виступають як організація дії в освітньому процесі підвищення кваліфікації, неформальної та інформальної освіти (форм, методів, прийомів, засобів), які будуть здійснювати вплив на професійну діяльність вчителя, вони можуть як прискорювати, так і уповільнювати її розвиток. Від них залежить ефективність процесу підготовки вчителів для покращення свого фахового рівня, особистісних якостей.

Розглядаючи анкету «Педагогіка партнерства в роботі з учнями», вчителі обрали якості, методи, форми роботи, які на їх думку, потрібні для розвитку та поширення педагогічного партнерства.

Із рис. 3.5. бачимо, що багато педагогів головними якостями в роботі з учнями вбачають, по-перше, знання предмету, бути компетентним у своїй галузі, мати як базові теоретичні знання, так і вміти застосовувати свої уміння на практиці, навчити учнів саморозвиватись – аналізувати і використовувати факти (83,9%).

По-друге, володіти новітніми формами роботи з учнями, які базуються на співпраці (80,6%). Вони допомагають працювати результативніше, викликають у кожного учня зацікавленість до навчання.

По-третє, наявність комунікативних навичок: вміння доносити, пояснювати свою думку та слухати партнера, знаходити вихід в конфліктних ситуаціях, бути гнучким та тактовним, доброзичливим (74,2%). Комунікативні навички можна розглядати, як вплив на співрозмовника, встановлення міцних, позитивних взаємовідносин.

Які якості та навички, на Вашу думку, потрібні педагогу для розвитку співпраці з учнями?
(1-3 варіанти відповіді)

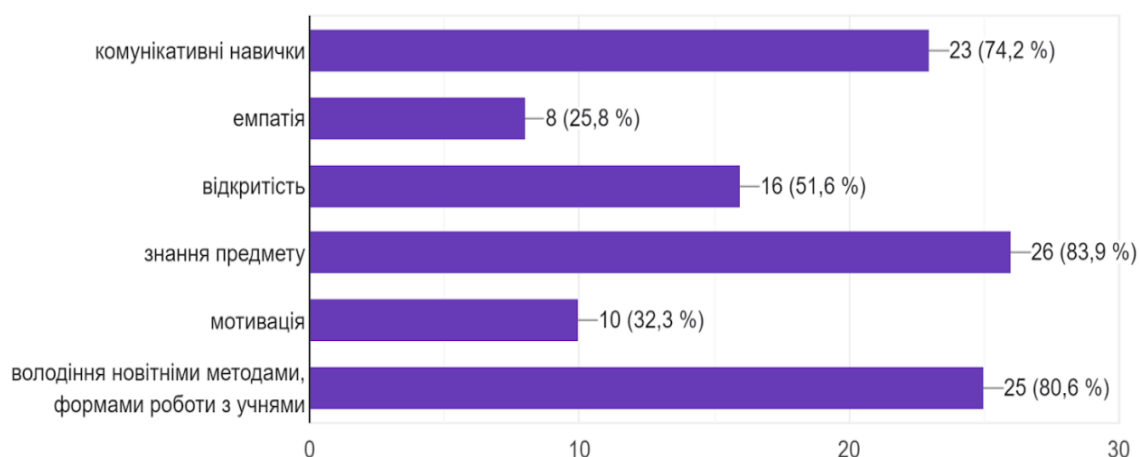

Рис. 3.5. Вибір пріоритетних особистісних якостей та професійних компетентностей вчителя

Отже, можна констатувати той факт, що самі педагоги високо оцінюють значущість компетентності педагогічного партнерства і її роль у виконанні професійних завдань. Саме така оцінка цінності компетентності вже виступає передумовою її розвитку у вчителів в процесі неперервної освіти, оскільки формує активну позицію вчителя щодо необхідності її розвитку.

Крім професійних якостей для вчителя, як видно із рис. 3.6., особистісні теж мають велике значення, наприклад, відкритість до спілкування (комунікативна толерантність) – гуманне ставлення до людей, повага, здатність до відносин з іншими (29%) та вміння знайти індивідуальний підхід, який є засобом досягнення високих результатів (вивчення рис характеру, темпераменту кожної дитини, темпу роботи, мотиваційної готовності до навчання) (29%).

Що допомагає Вам досягти успіху в роботі з учнями? (1 варіант відповіді)

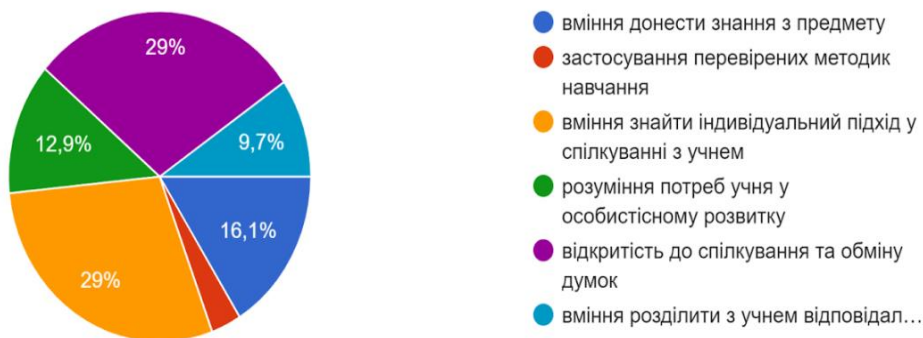

Рис. 3.6. Розподіл відсоткового співвідношення факторів успіху в роботі вчителя

Отримані дані свідчать: вчителі упевнені у тому, що вміння мотивувати до навчання, зацікавити учня процесом отримання знань (41,9%) – це великий крок до успіху в роботі педагога. На думку вчителів, мотивація стимулює розумову активність дитини (створює умови для натхнення) та ефективно впливає на освітню діяльність (зменшується рівень стресу).

Також можна відмітити: 16,1% вчителів вважають, що налагоджені, дружні, відкриті, шанобливі стосунки ефективніше впливають на процес навчання. Знаходження спільних інтересів, уважність один до одного, активний інтерес до навчання – основні критерії успіху в роботі вчителя.

Для того, щоб успішно використовувати нові знання, які вчитель отримує під час самоосвітньої діяльності, потрібно створювати атмосферу щирості, невимушеного спілкування з учнями (35,5%), рівноправності та відповідальності за результат з обох сторін (35,5%) – це проявляється в повазі до всіх учасників освітнього процесу, цінуванні їх думки. рис. 3.7.

Завдяки цим факторам, вчитель краще доносить інформацію, допомагає учням робити власний вибір, викликає інтерес до пізнання нового.

Що допомагає, на Вашу думку, вчителю ефективно використовувати сучасні педагогічні технології? (1 варіант відповіді)

Рис. 3.7. Чинники ефективного втілення в роботу вчителя принципів партнерства

Як видно із рис. 3.8. пріоритетні напрями роботи вчителя – створення умов для відкритого спілкування, висловлювання емоцій, дружня атмосфера, турботливе ставлення, довіра (54,8%) та надання підтримки учневі в навчанні, не давати правильного рішення для вирішення проблеми, а вказати шлях (48,4%). Підтримка може бути емоційною і навчальною – підтримка емоційного стану та створення ситуації успіху.

Такі напрями роботи допомагають побудувати позитивні відносини в колективі, зняти психологічні бар'єри, підштовхують до самостійності, розвитку ініціативності.

Що для Вас є пріоритетним у роботі з учнями? (1-2 варіанти відповіді)

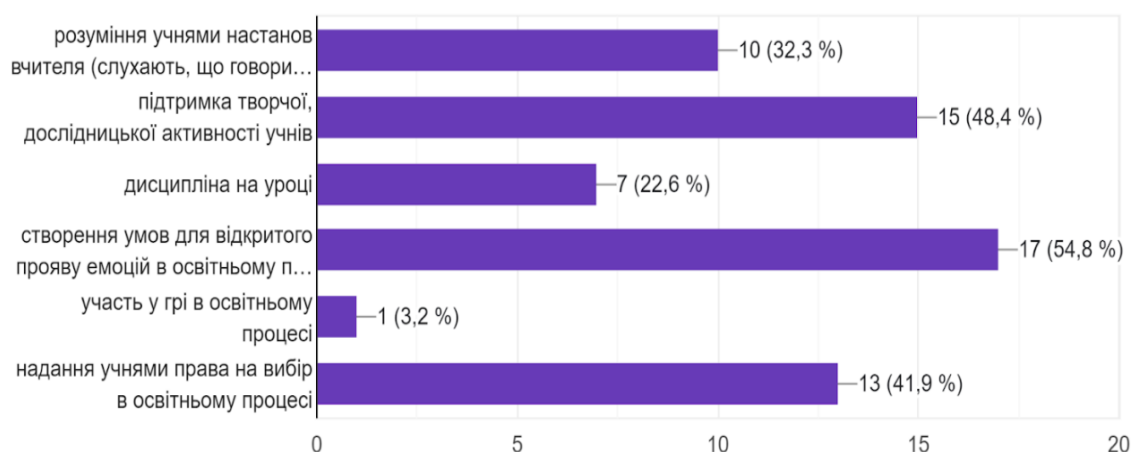

Рис. 3.8. Вибір пріоритетних напрямів у роботі з учнями

За даними анкетування, знайти індивідуальний підхід до кожного учня – одне із головних завдань вчителя. Фахівці переважно використовують наступні технології партнерства: активні та інтерактивні технології навчання, які сприяють діалогу в навчанні (71%), а також стимулюють учнів до висловлювання власних думок без остраху (67,7%). Технології партнерства направлені на спільність цілей та особисту відповідальність за результат.

Як відмічають вчителі (67,7%), демократична освіта та зміни, які в ній відбуваються зараз, позитивно впливають на освітній процес. 67,7% вчителів підтримують нові принципи освітнього процесу та зміни, які відбуваються з їх впровадженням. Змінюється світогляд учнів, батьки включаються в освітній процес, стає можливим використання теоретичних знань на практиці, створюється новий тип відносин.

Отже, бачимо, що втілення партнерських відносин при роботі з учнями вдало розкриває здібності кожного, позитивно впливає на процес навчання та мотивує до активної роботи всіх учасників.

Із анкети «Педагогічні умови формування компетентності партнерства» можна побачити які методи роботи (активні або пасивні) вчителі використовують під час саморозвитку. Та як вони втілюють нові знання в професії.

64,9% вчителів мають чіткий план професійного розвитку та прагнуть покращити свій педагогічний досвід. Завдяки чіткому плануванню своєї діяльності, можна розширити свої індивідуальні можливості, бути сучасним, адже постійні зміни в педагогічній діяльності потребують збагачення своєї професійної майстерності.

45,9% опитаних вчителів активно займаються самоосвітньої діяльністю для набуття нових знань, форм роботи для розвитку в себе якості партнерства. Правильне її планування дає змогу до розкриття можливостей та особистісного зростання. Таким чином, більшість вчителів намагаються активно приймати участь у тренінгах, вебінарах, майстер-класах та інших формах підвищення рівня професійних знань.

47,3% віддають перевагу груповим формам роботи під час підвищення кваліфікації. Це сприяє кращому розуміння оточуючий, вчителі якісніше здобувають нові знання та удосконалюють свою майстерність, розвивають навички спілкування та ініціативність.

Для вчителів в процесі неперервної освіти найбільше значення має зміст курсів підвищення кваліфікації або тренінгів, майстер-класів, вебінарів має велике значення – 48,6%. Курси важливо вибирати за потреби, адже отримані знання повинні приносити корись в роботі. Але разом з тим і форми організації освітнього процесу, методи навчання вчителів під час підвищення кваліфікації мають суттєве значення для вчителів. 33,8 % вчителів вказали, що саме цей аспект здійснює значущий вплив на професійний розвиток вчителів.

87,8% схиляються до думки, що найбільш ефективним способом самоосвіти є обмін досвідом з колегами. Адже можна на практиці познайомитись з новими методами роботи, почути думку колег, обговорити проблемні питання, зануритися до самоаналізу власної практики. Теоретичні методи роботи, які опановуються під час вивчення професійної літератури підтримують 64,9 %, це більш пасивний варіант самонавчання, але все ж популярний серед вчителів (рис. 3.9).

Які види самоосвітньої діяльності Ви вважаєте для себе типовими? (1-3 варіанти відповіді)

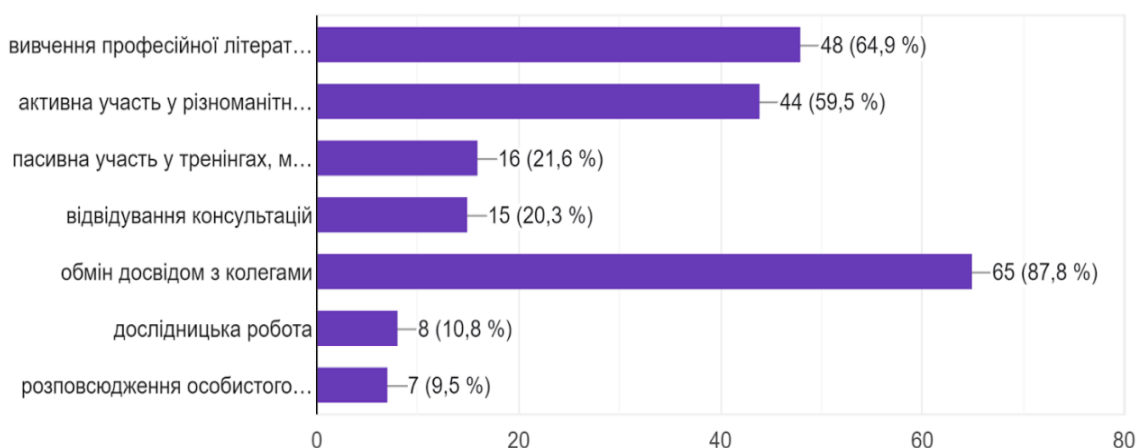

Рис. 3.9. Пріоритетні види самоосвітньої діяльності вчителів

51,4% вчителів вважають за потрібне удосконалювати свої теоретичні знання з питань методів навчання. Разом з тим популярністю користуються і знання в галузі педагогіки і психології (17,6%). З цих питань вчителі самостійно шукають професійну літературу.

Як видно із рис. 3.10, переважна більшість опитуваних вчителів (70,3%) вбачають, що для розвитку компетентності партнерства потрібно володіти новими формами, методами та прийомами навчання. Вчителі вказують на зв'язок більш сучасних форм комунікації з учасниками

освітнього процесу та успішністю у застосуванні новітнього педагогічного інструментарію.

Також 20,3% вчителів вважають необхідним для розвитку компетентності педагогічного партнерства підвищувати свій рівень знань в питанні впровадження інноваційних технологій в педагогічній діяльності.

Рис 3.10. Пріоритетні методи самоосвіти для втілення педагогічного партнерства

Переважає більшість, як видно із рис. 3.11., 82,4% демонструють свій досвід за допомогою відкритих уроків.

У який спосіб Ви поширюєте свій педагогічний досвід? (1 - 3 варіанти відповіді)

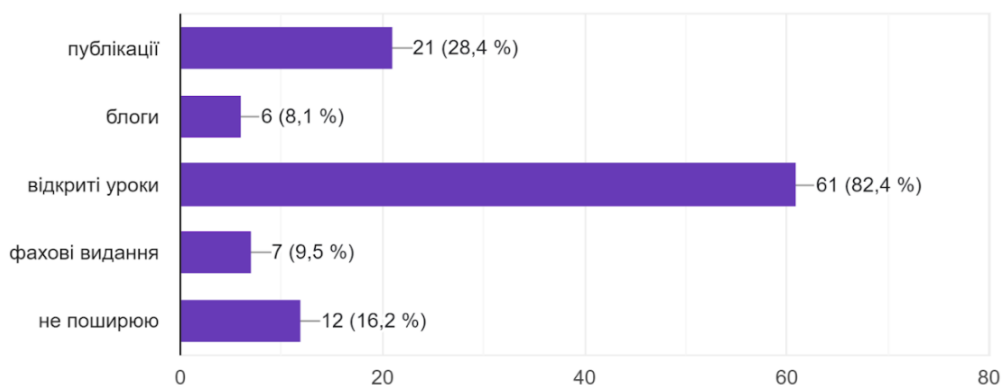

Рис. 3.11. Пріоритетні способи поширення педагогічного досвіду

На них вчитель може використовувати нестандартні прийоми в роботі з учнями, ділитись новими методиками з колегами. Достатньо велика кількість вчителів (28,4 %) поширюють інформацію про свої надбання завдяки публікаціям.

Багато вчителів (81,1%) застосовують знання на практиці, які були отримані під час проходження курсів, тренінгів, майстер-класів, під час самоосвітньої діяльності.

Але, як би вчителі не прагнули удосконалювати, набувати та розвивати свої знання, завжди є перешкоди, основна із яких це брак часу – 54,1% (рис. 3.12) і тільки 31,1 % не бачать для себе ніяких бар'єрів для саморозвитку.

Які зовнішні та внутрішні чинники перешкоджають Вашому професійному розвитку? (1-3 варіанти відповіді)

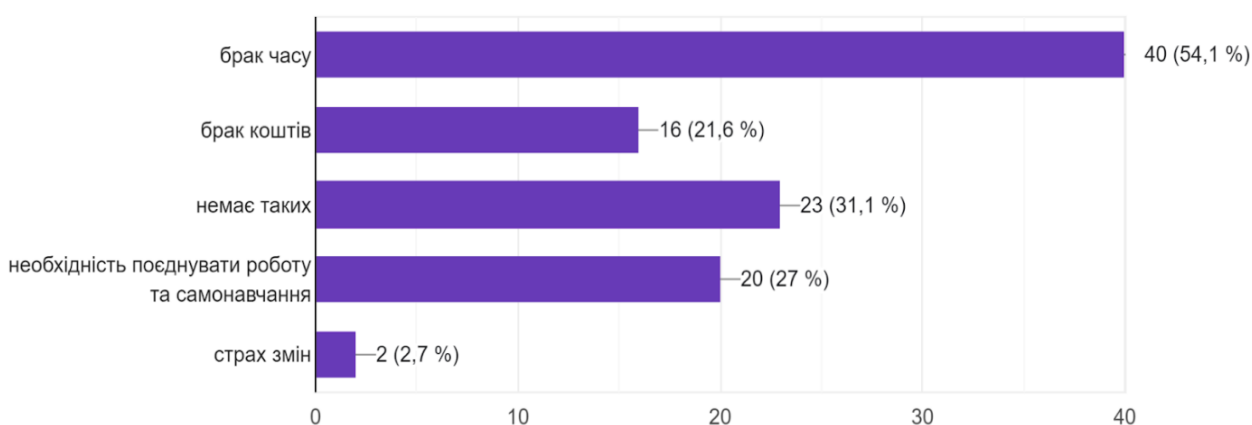

Рис. 3.12. Пріоритетні чинники, які перешкоджають професійного розвитку вчителів.

При аналізі результатів анкетування можна зробити висновок, що для розвитку компетентності педагогічного партнерства потрібна постійна та активна участь в самоосвітній діяльності, самовдосконалення особистісних, професійних якостей, майстерності, поєднуючі форми формальної, неформальної та інформальної освіти. Можна стверджувати, що саме використання активних форм і методів у процесі неперервної освіти

педагогів, а також усвідомлення педагогами цінності розвитку компетентності педагогічного партнерства виступають важливими чинниками її удосконалення. Кожен вчитель повинен сам розуміти важливість вміння будувати співпрацю і конструктивну комунікацію з учнями, батьками, колегами, та, незважаючи на зовнішні та внутрішні бар'єри, прагнути професійного розвитку.

Завдяки втіленню теоретичних знань, здобутих під час підвищення кваліфікації та певним особистісним якостям вчителю буде легше налаштуватись на роботу з дітьми «нового покоління», мотивувати їх до навчання, знаходити індивідуальний підхід до кожного, створювати атмосферу широкого спілкування.

Зважаючи на одержані результати анкетування можна також виокремити певні педагогічні умови, які сприяють розвитку компетентності партнерства.

Вчені по різному трактують визначення поняття «педагогічні умови».

Ю. Є. Юцевич – сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, необхідних для виникнення та функціонування певної освітньої системи.

Ф. К. Біктагіров – обставини, при яких зміст, викладання та учіння знаходяться в тісному взаємозв'язку та створюють атмосферу співпраці, це забезпечує продуктивне управління освітнім процесом.

І. А. Зазюн та О. М. Пехота – система форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, які суб'єктивно створені або склались для досягнення педагогічної мети [33].

Аналізуючи наукову літературу, публікації педагогів-практиків, ми виокремили основні аспекти, які характеризують педагогічні умови, необхідні для розвитку компетентності партнерства у вчителя в процесі здобуття неперервної освіти:

– нові підходи до підготовки вчителів в системі неперервної освіти (використання різнопланових форм освіти, орієнтація методів, форм роботи та змісту навчальних програм на педагогічну взаємодію);

- готовність вчителів до діяльності в сучасному освітньому середовищі (володіння ефективними інноваційними способами й засобами досягнення цілей, здатність до творчості, використання нововведень);
- орієнтація на саморозвиток та самовдосконалення в період підвищення кваліфікації, в процесі неформальної освіти, самоосвіти;
- розширення та поліпшення практичного досвіду через взаємообмін професійними здобутками з метою поглиблення співробітництва, на основі використання інтерактивних та інноваційних методів навчання;
- поширення ігрових, діяльнісних методів навчання вчителів, застосування сімуляційних методів навчання в процесі підвищення кваліфікації педагогів;
- використання форм організації освітнього процесу, які спрямовані на розвиток педагогічної рефлексії, активної комунікативної позиції (тренінг, дискусія, супервізія);
- застосування форм роботи з вчителями, спрямованих на активне засвоєння позитивних педагогічних практик через взаємодію з колегами, спільну участь розвитку професійної спільноти (майстер-класи, діалог-сесії, дискусійні платформи, професійні майданчики);
- створення передумов для розвитку відповідальності вчителя за вибір способів комунікації, формування внутрішньої позиції усвідомленого вибору партнерської взаємодії як способу побудови стосунків з учасниками освітнього процесу завдяки навчанню вчителів у малих групах із застосуванням рефлексивних практик.

3.4. Рекомендації з розвитку компетентності педагогічного партнерства учителя в процесі неперервної освіти

Одним із основних завдань педагога, який впроваджує в свою професійну діяльність принципи партнерства, є вміння налагоджувати

контакт з усіма учасниками освітнього процесу, переосмислення своєї ролі в професій, не менш важливим є перегляд внутрішніх орієнтирів(характеру).

Із дослідження чітко видно, що у вчителів компетентність педагогічного партнерства розвинена на середньому рівні. Це говорить про те, що потрібно приділяти більше уваги розвитку її властивостей.

Основні теоретичні знання, нові форми навчання, методи роботи засновані на співпраці, для втілення принципів партнерства в освітній процес, вчитель здобуває на курсах підвищення кваліфікації або під час роботи за своїм планом саморозвитку. Розповсюдження педагогічного досвіду (публікації, створення авторських методик, відкриті уроки, обмін досвідом) також впливає на розвиток теоретичних знань. Ці знання він втілює в практичну діяльність, підвищуючи свою професійну майстерність.

Сучасна освіта прагне навчити дитину бути творчим та креативним. Переглянувши свою традиційну позицію, учитель змінює ролі згідно з умовами демократичної освіти. Він ментор, коуч, фасилітатор, тьютер, лідер.

Із нашого дослідження зрозуміло, які особистісні якості та професійні вміння потрібно розвивати вчителю.

Поєднуючи тренінги з педагогічної фасилітації та теоретичні знання зі спілкування, краще розвиваються та удосконалюються навички активної комунікації.

Коуч-тренінги – активізується здатність працювати в команді, набуваються навички створення атмосфери безпечного середовища.

Тренінги з тьютерства розвивають таку необхідну якість педагогічного партнерства, як відповідальність за результат – не працювати за стандартами, а вміти знаходити шлях до знань, робити вибір самостійно.

Тренінги з мотивації навчають вчителя бути ментором, радником для дитини, мотивувати та підтримувати. Щоб направляти дитину, потрібно збільшити рівень мотивації в собі, змінити свій внутрішній світогляд. Тренінги допоможуть усвідомити проблемні зони в своєму особистісному житті та професійній сфері та сприяють підвищенню рівня самореалізації.

Обов'язковим є відвідування тренінгів з психологічного здоров'я. Вони допоможуть розвинути позитивне мислення, стабілізувати емоційний стан, вправно висловлювати свої почуття.

Як з'ясували у попередніх розділах, педагогічне партнерство неможливе без суб'єкт-суб'єктних відносин.

Наше дослідження показало, що вчителі з недовірою, скептицизмом, ворожістю, навіть агресією ставляться до співрозмовників. Це заважає розвитку компетентності партнерства, створює бар'єри для роботи. Потрібно переглянути свої внутрішні орієнтири, ставлення до оточуючих людей, старатись бути відкритим, в деяких випадках потрібно відвідувати психологічні тренінги. Вони допоможуть дізнатись про різні психологічні стани, як управляти стресом та підготувати себе до професійних змін.

Однією із важливих властивостей компетентності партнерства є комунікативна толерантність – етика та культура співчуття, моральних принципів, спілкування.

Для успішного її розвитку доцільно використовувати групові форми роботи під час тренінгів або курсів підвищення кваліфікації (ігрові технології, арт-технології та ін.). Така форма роботи мотивує на взаємодію та обмін думками.

Також вчителям потрібно посилити роботу в напрямку самоактуалізації. Приділити увагу такій якості особистості, як «спонтанність» (непередбачуваність), вона допоможе проявити гнучкість, готовність до різких змін в професії. Адже високий рівень самоактуалізації передбачає здатність людини бути самим собою. Вона співвідноситься з творчістю, внутрішньою активністю, надає впевненості в собі.

Отже, підсумовуючи всі напрями, які потрібно розвивати для посилення компетентності партнерства, можна виділити основні: особистісні якості (комунікативна толерантність, внутрішня мотивація та міжособистісні відносини) та професійні (удосконалення теоретичної бази знань заснованих

на співпраці, відходити від шаблонів; посилювати розповсюдження свого практичного досвіду).

Висновки до розділу 3

1. Під час нашого дослідження, відповідно до його мети, були зібрані емпіричні дані та обрані методики їх аналізу.

Кількісний (кореляційний аналіз) дозволив встановити взаємозв'язки між показниками компетентності педагогічного партнерства з показниками міжособистісних відносин та самоактуалізації.

2. За допомогою якісного аналізу встановлено, що більшість вчителів (51%) демонструють середній рівень розвитку компетентності педагогічного партнерства. Найбільш розвиненими якостями цієї компетентності є: «розкриття ініціативності та креативності кожного учня», «створення атмосфери психологічного комфорту». Найменш розвиненими, за даними самооцінки вчителів, є наступні якості компетентності: «спільна відповідальність за результат», «стимулювання мотивації учнів до навчання».

Характерними особливостями особистості вчителів, які є внутрішніми умовами розвитку компетентності партнерства, є виражена потреба у пізнанні, схильність до творчості. Це вказує на наявність таких рис, як стремління до набуття знань про оточуючий світ, творча спрямованість, бажання реалізувати свій творчий потенціал. Разом з тим відмічається знижена комункативність, спонтанність, що свідчить про скутість, страх відкрито виражати свої почуття, складності у підтримці контакту з іншими. В сфері міжособистісних відносин для вчителів властива підозрілість, скептицизм. Це супроводжується такими проявами у спілкуванні та стосунках, як образливість, сумніви у всьому, критичність, страх поганого недоброзичливого ставлення, схильність до вербальної агресії. Разом з тим прояви агресивності, жорстокості є не притаманними для вчителів. Можна

засвідчити низький рівень агресивності у формі впертості, завзятості і енергійності, вимогливості.

3. Провівши якісний аналіз отримали дані щодо педагогічних умов, які допомагають у розвитку компетентності партнерства в системі неперервної освіти: нові підходи до підготовки вчителів, готовність до діяльності в сучасному освітньому середовищі, саморозвиток, педагогічна рефлексія. З'ясували, що для вчителів, під час роботи з учнями важливим є використання комунікативних навичок, володіння новітніми методами та формами роботи, відкрито висловлювати свої думки, знаходити індивідуальний підхід до учнів, мотивувати їх, при цьому створювати атмосферу щирості та рівноправності. Одним з найбільш важливих чинників розвитку компетентності педагогічного партнерства є упевненість самого вчителя у її цінності і важливості в роботі з учнями.

Для свого саморозвитку в системі неперервної освіти вчителі вбачають мати чіткий план самореалізації, використовувати активні методи роботи, розповсюджувати свій педагогічний досвід задля налагодження комунікативних процесів та розвитку співпраці.

4. Отримані дані дали змогу розробити рекомендації для вчителів, які слід враховувати під час підвищення їх кваліфікації в закладах післядипломної освіти, а також під час організації неформальної та інформальної освіти.

ВИСНОВКИ

Результати теоретико-емпіричного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Аналіз наукової літератури дозволив встановити, що педагогічне партнерство розглядається як спільна діяльність між різними суб'єктами освітнього середовища, в основі якого довіра, підтримка, відкритість думок та поглядів, спільний погляд на цілі, цінності, визнання взаємної відповідальності сторін за отриманий результат, розвиток індивідуальних якостей особистості. Сутність педагогічного партнерства розкривається через аналіз понять «взаємодія», «педагогічна взаємодія», «міжособистісні відносини», «партнерство». Із літературних джерел було визначено, що партнерська взаємодія суб'єктів освітнього процесу заснована на співпраці, толерантному ставленні один до одного, здатності до роботи в команді.

Компетентність педагогічного партнерства - це здатність реалізовувати свої особистісні та професійні якості, уміння будувати стосунки на основі співпраці та цінностей взаємоповаги і рівності. Аналіз літератури дозволив визначити наступні складові компетентності педагогічного партнерства: рівноправна взаємодія з учнями, спільна відповідальність за результат, розкриття ініціативності та креативності кожного учня, створення атмосфери психологічного комфорту, заохочення батьків до участі у освітньому процесі, колективна взаємодія з колегами, відкритість до вільного висловлення думок учнів, стимулювання мотивації учнів до навчання.

2. Емпіричне дослідження компетентності педагогічного партнерства проводилось в три етапи: підготовчий, діагностичний та аналітико-інтерпретаційний. Було обрано комплекс методів і методик, що дозволяють вимірювати показники компетентності партнерства та низки властивостей особистості: схильність до певного типу міжособистісних відносин та самоактуалізація. Також розроблено анкети для вчителів «Педагогічні умови

розвитку компетентності партнерства», «Педагогіка партнерства в роботі з учнями».

3. За допомогою кореляційного аналізу було виявлено додатні зв'язки між показниками компетентності педагогічного партнерства та певними типами міжособистісних відносин та показниками самоактуалізації. Кожен із показників має свої характеристики і в різній мірі впливає на розвиток компетентності педагогічного партнерства.

4. Проведений якісний аналіз даних дозволив визначити певні особистісні властивості, що впливають на розвиток компетентності партнерства. Під час дослідження виявили, що вчителі базової середньої школи мають середній рівень розвитку компетентності педагогічного партнерства. Найбільшими розвиненими якостями цієї компетентності є ініціативність та креативність, найменш – готовність розподілити відповідальність за результат між всіма учасниками освітнього процесу. Позитивний вплив на розвиток компетентності партнерства здійснюють такі якості, як прагнення до творчості, створення атмосфери підтримки та психологічного комфорту, зацікавленість в пізнанні нового, чуйне ставлення до людей. Поліпшення потребують міжособистісні відносини, адже у більшості переважає в спілкуванні скептицизм, підозрілість, авторитарність.

5. За результатами анкетування встановлено сприятливі педагогічні умови як сукупність зовнішніх та внутрішніх чинників, що функціонують в системі неперервної освіти, необхідних для посилення і вдосконалення компетентності педагогічного партнерства. Педагогічні умови – це організація дій, які сприяють розвитку або набуттю компетентностей вчителя, необхідних для професійного зростання, розкриття його творчого потенціалу, формування нових педагогічних ідей. Визначено, що важливими умовами для розвитку компетентності педагогічного партнерства є активна позиція вчителя щодо необхідності її розвитку, усвідомлення значущості цієї компетентності для реалізації професійних завдань, організації освітнього процесу в середній школі на рівні сучасних вимог; запровадження нових

підходів до організації неперервної освіти, що створюють можливості для активної діяльності вчителів, їх саморозвитку та самовдосконалення під час підвищення кваліфікації, розширення та поліпшення практичного досвіду. Зокрема, позитивний вплив здійснює використання різнопланових форм організації освітнього процесу, активних методів, оновленого змісту навчальних програм з акцентом на питання педагогічної взаємодії, орієнтація вчителя на саморозвиток та самовдосконалення в період підвищення кваліфікації, в процесі неформальної освіти, самоосвіти. Розвитку компетентності педагогічного партнерства в системі неперервної освіти сприяють форми та методи роботи, що засновані на взаємодії: тренінги з педагогічної фасилітації, коуч-тренінги, мотиваційні, навчальні та психологічні тренінги.

6. Дослідження допомогло сформулювати рекомендації щодо розвитку компетентності партнерства у вчителів в системі неперервної освіти. Ефективним є використання педагогічної фасилітації, що сприяє розвитку навичок активної комунікації; коуч-тренінгів – для розвитку навичок командної роботи; тренінгів з тьютерства – для розвитку відповідальності за результат; тренінгів з мотивації – для підтримки учнів; психологічних тренінгів – для стабілізації емоційного стану, супервізії – для розвитку професійної рефлексії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвський Б. М. Професійна компетентність сучасного педагога. *Педагогічні науки : зб. наук. пр. Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 65. С. 216-220.
2. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія. *Педагогічний дискурс : зб. наук. пр.*, Хмельницький. 2013. Вип. 14. С. 15-19.
3. Бабко Т. М., Банах О. В., Вознюк А. В., Коломоець Г. А., Кудрик Л. Г., Мельник О. М. Нова українська школа: організація взаємодії з батьками : навч. метод. посіб. Київ : Видавничий дім Освіта. 2020. 208 с.
4. Березюк О. В., Воронцова Т. В., Єжова О. О., Гранде О. В., Єресько О. В., Кириченко В. І., Петрочко Ж. В., Пономаренко В. С. Партнерство за для нарощування потенціалу : навч. посіб. для активістів неуряд. орг. Київ : Здоров'я через освіту, 2014. 128 с.
5. Берека В. Є., Галас А. В. Професійна компетентність вчителя початкових класів : навч. метод. посіб. для вчит., Харків : Вид-во Ранок, 2018. 496 с.
6. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ : Букрек, 2018. 320 с.
7. Бібік Н. М. Нова українська школа : poradnik для вчителя. Київ : ТОВ Вид. дім Плеяди, 2017. 206 с.
8. Білецька І. О. Педагогіка партнерства та її реалізація в творчій спадщині В. О. Сухомлинського. *Наукові записки Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Педагогічні науки*. 2018. С. 34-39.
9. Бондар В. І., Макаренко І. Є. Професійна самосвідомість педагога та його самоєфективність: концептуально-теоретичний аналіз. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2016. Вип. 55. С. 42-47.

10. Варецька О. В. Етика педагогічної взаємодії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр., Запоріжжя КПУ, 2016. Вип. 51. С. 80-89.
11. Вікторенко І. Л., Горобець Л. А. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : зб. наук. пр. Слов'янськ. 2019. Вип. 11. С. 93.
12. Волошко Г. В. Фасилітаційний підхід як умова організації реверсивного навчання майбутніх педагогів. *Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа»* : зб. наук. пр.: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, Суми 2021. С. 61-82
13. Ворожбіт-Горбатюк В. В. Компетентність педагогічного партнерства як базис якості вищої педагогічної освіти. *Молодь і ринок*. 2021. №10. С. 63-68.
14. Вознюк О. В. Професійно важливі якості сучасного вчителя як творчої особистості. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання : монографія / за ред. Дубасенюк О. А. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 67-97.
15. Гончар О. В. Ціннісна педагогічна взаємодія як концепт сучасної дидактики вищої школи. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Херсонського державного університету. 2015. Вип. 67. С. 228-232.
16. Гриневич Л. М., Елькін О. Б., Калашнікова С. А., Ковтунець В. В., Нанаєва Т. В., Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти / за заг. ред. : М. Грищенка. Київ. 2016. 40 с.
17. Грудинін Б. О. Педагогічна взаємодія: вимоги в контексті особистісно орієнтованої освітньої парадигми. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журн., Суми. 2014. № 5. С. 245-255.
18. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Професійна компетентність майбутнього педагога: як її формувати?. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. № 10. С. 66-70.

19. Єршоміна Л. Є., Мільчевська Г. С. Тьютер як трансформація традиційних ролей педагога. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ. 2018. Вип. 60. Т. 1. С. 81-85.*
20. Жданова-Неділько О. Г. Взаємодія як ключове поняття педагогічного процесу. *Витоки педагогічної майстерності : збір. наук. пр. Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Педагогічні науки. 2014. Вип. 13. С. 127.*
21. Запорожцева Ю. С. Стратегія супервізії (наставництва) як підтримка професійного розвитку сучасного педагога. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 69. 70-73.*
22. Зварич І. М., Чуйко Г. В., Колтунович Т. А. Екзистенційна та гуманістична психологія : навч. посіб. / за ред. В. Г. Панка. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т., 2019. 496 с.
23. Зінченко Л. В., Шаповалова Н. В. Теоретичний аналіз поняття «Взаємодія», як соціально-психологічний феномен. *Сучасні напрями теоретичних і прикладних досліджень. 2019. № 1. С. 65-71.*
24. Казанжи І. В. Використання педагогіки партнерства у підготовці майбутніх фахівців для нової української школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип 2. С. 97-101.*
25. Каленський А. А. Розвиток умінь професійно-педагогічної етики в процесі педагогічної взаємодії : зб. наук. пр. *Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ : ВІКНУ, 2014. Вип. 47. С. 205-211.*
26. Калько І. В. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості в контексті Нової української школи. *Інноваційна педагогіка. 2020. № 21. С. 33-36.*
27. Коваль Л. В. Педагогіка партнерства в координатах модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. *New Inception:*

елект. наук. журн. Національного університету Чернігівського колегіуму імені Т. Г. Шевченка, 2020. № 1. С. 7-13.

28. Корнієнко І. О., Воронова О. Ю. Психодіагностика: курс лекцій з дисципліни для студентів заочної форми навчання спеціальності 053 Психологія. Мукачево : МДУ, 2019. 41 с.

29. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства: основні ідеї, принципи та сутність. *Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи*: тези доп. всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Харківська академія неперервної освіти, (м. Харків, 18 нояб. 2019 р.). Харків, 2019. С. 85–88.

30. Курлянд З. Н. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / за ред. З. Н. Курлянд. Київ : Знання, 2012. 390 с.

31. Левківський М. В. Історія педагогіки : навч.- метод. посіб. 4-те вид., Київ: Центр учбової літератури, 2016. 190 с.

32. Левченко С. В., Павлушко Г. А. Гуманна педагогіка майбутнього. *Гуманізація-найкращий шлях до особистості* : зб. наук. пр. матеріали II Всеукр. наук.-практ. майстерні. Кременчук : метод. кабінет, 2020. С. 31-34.

33. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 4. С. 43-63.

34. Маралов. В.Г. Педагогіка і психологія ненасильства в освіті : навч. посіб. для бакал. та магістр., 2-ге вид., перероб. та доп. Київ, 2016. 424 с.

35. Марченко В. С. Професійна компетентність сучасного вчителя. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2016. Вип. 26. С. 29-33.

36. Матласевич О. В. Компонентний склад та структура педагогічних здібностей. *Наукові записки Нац. ун-т «Острозька академія». Серія : Психологія* : зб. наук. пр. Острог: Вид-во Нац. ун-ту "Острозька академія". 2016. Вип. 3. С 119-133.

37. Методика визначення самооцінки Т. В. Дембо: URL: <https://presa.com.ua/psykholohiia/metodika-dembo-rubinshtejn-doslidzhennya-samootsinki.html> (дата звернення: 02.09.2022)
38. Наход С. А. Педагогічна взаємодія як базисна категорія інтерактивного навчання. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного ун. ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2014. № 2. С. 23-30.
39. Нелін Є. В. Розвиток ідей психоаналітичної педагогіки в науково-практичній діяльності А. Фрейд. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 4. Вип. 100. С. 85-88.
40. Нелін Є. В. Розвиток особистості дитини та психоаналітичної педагогіки у теорії об'єктних відносин М. Кляйн. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2017. № 19. Вип. 43. С. 480-496.
41. Ніколенко Л. Т. Професійний розвиток педагогів у формальній, неформальній та інформальній освіті дорослих: історико-педагогічний аспект. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 4. С. 25 - 33.
42. Ніколенко Л. Т. Науково-методичний супровід формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих. *Післядипломна освіта в Україні*. 2016. № 1. С.57-59.
43. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 27.10.2016. 40с.
URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
44. Оніщенко О. В. Тренінг як інноваційна методика навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник. Серія : Педагогічні науки*. 2015. № 132. С. 106-109.
45. Павлова О. Г. Принцип партнерства у педагогічній системі В.О. Сухомлинського. *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. № 3. Вип. 62. Т. 1. С. 114-118.
46. Про освіту: Закон України від 05. 09. 2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10-22.

47. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 16.08.2022).
48. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. Дата оновлення: 19.06.2022.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 16.08.2022).
49. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження від 14.12.2016 р. № 998 р.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/249613934> (дата звернення 16.08.2022).
50. Професійний стандарт за професіями Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти, Вчитель закладу загальної середньої освіти, Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста) від 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення 10.07.2022).
51. Проценко І. І. Формування професійних компетентностей майбутніх учителів Нової української школи у процесі педагогічної практики. *Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа : монографія* / за заг. ред. А. А. Сбруєвої. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 492 с.
52. Синець А. М., Гаркуша І. В. Світоглядні та психологічні передумови формування професійної ідентичності педагога. *Вісник Дніпропетровського Університету ім. Альфреда Нобеля Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2016. № 2. С. 172-181.
53. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне : Волинські обереги. 2013. 306 с.
54. Ситник С. В. Психологія міжособистісної взаємодії : монографія. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2020. 350 с.

55. Ситник С. В. Особливості міжособистісної взаємодії майбутніх психологів із різним стилем мислення. *Наука і освіта*. 2015. № 1. С. 158-164.
56. Ситник С. В. Характеристика та ознаки міжособистісної взаємодії. *Наука і освіта*. 2014. № 11. С. 156-161.
57. Смагіна Т. М. Параметри та індикатори реалізації принципів педагогіки партнерства в освітньому процесі. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2020. Вип. 1. С. 201-206.
58. Токарева Н. М. Основи педагогічної психології : навч.-метод. посіб. Кривий Ріг, 2013. 223 с.
59. Томашевська М. О. Компоненти готовності майбутніх викладачів до професійної взаємодії. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мукачево 26-27 жовтня 2017р.). Мукачево : Вид-во МДУ, 2017. С. 394.
60. Топузов О. М. Освітнє партнерство в системі заг. середньої освіти: теорія і методологія : монографія. Київ : Вид-во Педагогічна думка, 2021. 160 с.
61. Трухан Г. В. Фасилітативні вміння сучасного вчителя: суть, структура, місце в системі педагогічної фасилітації. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2019. № 47. С. 146-156.
62. Федірчик Т. А. Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах нової української школи. *Гірська школа Українських Карпат*. 2019. № 21. С. 50-54.
63. Федотова Т. В. Соціальна психологія : навч.-метод. матеріали до проведення лабораторних робіт. Луцьк : ПП Іванюк В.П. 2021. 60 с.
64. Хохловська І. Л., Галузяк В. М. Педагогічна діагностика: курс лекцій. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД». 2015. 155 с.
65. Черв'якова Н. І. Педагогіка партнерства як основа формування інноваційного освітнього середовища нової української школи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2019. № 1. С. 287-294.

66. Шапран О. П. Сучасні аспекти впровадження педагогіки партнерства В. Сухомлинського в практику роботи Нової української школи. *Humanitarium*. 2018. Т. 41, Вип. 2. С. 143-150.
67. Шулік Т. Г., Омельченко С. А. Педагогічна фасилітація в освітньому процесі сучасних закладів середньої освіти. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 1. Вип. 87. С. 4-12.
68. Якимчикас Є. В. Навчально-педагогічні тренінги як засіб формування компетентності педагогічного партнерства. *Грааль науки. Секція XXIV. Педагогіка та освіта*. 2021. 21 лют. № 1. С. 365-370.
69. Ястребова В. Я. Теоретичні та практичні аспекти підготовки керівників закладів освіти до впровадження концепції соціальної згуртованості. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2019. № 1. С. 4-8.

ДОДАТКИ

Додаток А

Метод визначення самооцінки Т. В. Дембо.

Текст:

1. Вмію взаємодіяти з учнями, надаючи їм можливість вибору (завдання, способу його виконання, навчальних засобів, способів презентації результатів роботи тощо).
2. Своєю поведінкою підкреслюю, що кожний в освітньому процесі має свою відповідальність за результат (учні, вчителі, батьки).
3. Намагаюсь створювати умови для розкриття ініціативності та креативності кожного учня.
4. Для мене головний орієнтир в роботі з учнями-зменшення рівня стресу, створення атмосфери психологічного комфорту.
5. Намагаюсь залучати батьків до освітнього процесу.
6. Намагаюсь ініціювати колективне обговорення з колегами проблемних питань професійної діяльності, надаю підтримку колегам.
7. Ціную те, що учні відкрито висловлюють власні думки.
8. Намагаюсь використовувати різноманітні способи підтримки у учнів мотивації до навчання.

Обробка даних: за кожним із показників підраховуються бали від 0 до 10.

Методика діагностики міжособистісних стосунків
(опитувальник Т. Лірі)

Текст опитувальника:

- I. 1. Вміє подобатися.
- 2. Справляє враження на оточуючих.
- 3. Вміє розпоряджатися, наказувати.
- 4. Уміє наполягти на своєму.
- II. 5. Володіє почуттям гідності.
- 6. Незалежний.
- 7. Здатний сам подбати про себе.
- 8. Може проявити байдужість.
- III. 9. Здатний бути суворим.
- 10. Строгий, але справедливий.
- 11. Може бути щирим.
- 12. Критичний до інших.
- IV. 13. Любить поплакатися.
- 14. Часто печальний.
- 15. Здатний виявляти недовіру.
- 16. Часто розчаровується.
- V. 17. Здатний бути критичним до себе.
- 18. Здатен визнати свою неправоту.
- 19. Охоче підпорядковується.
- 20. Лагідний.
- VI. 21. Вдячний.
- 22. Такий, що захоплюється і схильний до наслідування.
- 23. Шанобливий.
- 24. Той, хто шукає схвалення.
- VII. 25. Здатний до співпраці, взаємодопомоги.

26. Прагне ужитися з іншими.
27. Доброзичливий.
28. Уважний і ласкавий.
- VIII. 29. Делікатний.
30. Той, хто схвалює.
31. Чуйний до закликів про допомогу.
32. Безкорисливий.
- I. 33. Здатний викликати захоплення.
34. Користується в інших повагою.
35. Володіє талантом керівника.
36. Любить відповідальність.
- II. 37. Впевнений в собі.
38. Самовпевнений і напористий.
39. Діловий, практичний.
40. Суперничає.
- III. 41. Стійкий і “крутий”, де треба.
42. Невблаганний, але неупереджений.
43. Дратівливий.
44. Відкритий і прямолінійний.
- IV. 45. Не терпить, щоб їм командували.
46. Скептичний.
47. На нього важко справити враження.
48. Образливий, скрупульозний.
- V. 49. Легко ніяковіє.
50. Не впевнений у собі.
51. Поступливий.
52. Скромний.
- VI. 53. Часто вдається до допомоги інших.
54. Дуже шанує авторитети.
55. Охоче приймає поради.

56. Довірливий і прагне радувати інших.
- VII. 57. Завжди люб'язний у спілкуванні.
58. Дорожить думкою навколишніх.
59. Товариський і уживчивий.
60. Добросердий.
- VIII. 61. Добрий, вселяє впевненість.
62. Ніжний і м'якосердий.
63. Любить піклуватися про інших.
64. Щедрий.
- I. 65. Любить давати поради.
66. Справляє враження значущості.
67. Начальницько наказовий.
68. Владний.
- II. 69. Хвалькуватий.
70. Гордовитий і самовдоволений.
71. Думає тільки про себе.
72. Хитрий і розважливий.
- III. 73. Нетерпимий до помилок інших.
74. Своєкорисливий.
75. Відвертий.
76. Часто недружелюбний.
- IV. 77. Озлоблений.
78. Скаржник.
79. Ревнивий.
80. Довго пам'ятає образи.
- V. 81. Самобичуючий.
82. Соромливий.
83. Безініціативний.
84. Лагідний.
- VI. 85. Залежний, несамотійний.

86. Любить підкорятися.

87. Надає можливість іншим приймати рішення

88. Легко потрапляє в халепу.

VII. 89. Легко піддається впливу інших.

90. Готовий довіритися будь-кому.

91. Прихильний до всіх без вибору.

92. Всім симпатизує.

VIII. 93. Пробачає все.

94. Переповнений надмірним співчуттям.

95. Великодушний і терпимий до недоліків.

96. Прагне допомогти кожному.

I. 97. Прагне до успіху.

98. Чекає захоплення від кожного.

99. Розпоряджається іншими.

100. Деспотичний.

II. 101. Сноб (судить про людей за рангом і достатком, а не за особистими якостями).

102. Марнославний.

103. Егоїстичний.

104. Холодний, черствий.

III. 105. Уїдливи́й, насмішкувати́й.

106. Злий, жорстокий.

107. Часто гнівливий.

108. Бездушний, байдужий.

IV. 109. Злопам'ятний.

110. Проникнутий духом протиріччя.

111. Упертий.

112. Недовірливий і підозрілий.

V. 113. Боязкий.

114. Сором'язливий.

115. Занадто підкоряється.

116. М'якотілий.

VI. 117. Майже нікому не заперечує.

118. Нав'язливий.

119. Любить, щоб його опікали.

120. Надмірно довірливий.

VII. 121. Прагне здобути прихильність кожного.

122. З усіма погоджується.

123. Завжди з усіма дружелюбний.

124. Всіх любить.

VIII. 125. Надто поблажливий до оточуючих.

126. Намагається втішити кожного.

127. Дбає про інших на шкоду собі.

128. Псує людей надмірною добротою.

Обробка даних:

Формули визначення показників по основним чинникам: домінування і дружелюбність:

Домінування = $(I - V) + 0,7 \times (VIII + II - VI)$.

Дружелюбність = $(VII - III) + 0,7 \times (VIII - II - IV + VI)$.

Ключ:

1 окт: пит. 1-4, 33-36, 65-68, 97-100; 2 окт: пит. 5-8, 37-40, 69-72, 101-104.

3 окт: пит. 9-12, 41-44, 73-76, 105-108; 4 окт: пит. 13-16, 45-48, 77-80, 109-112.

5 окт: пит. 17-20, 49-52, 81-84, 113-116; 6 окт: пит. 21-24, 53-56, 85-88, 117-120.

7 окт: пит. 25-28, 57-60, 89-92, 121-124; 8 окт: пит. 29-32, 61-64, 93-96, 125-128.

Інтерпретація даних.

Типи ставлення до оточуючих:

I. Авторитарний:

13-16 – диктаторський, владний, деспотичний характер,

9-12 – домінантний, енергійний, компетентний, авторитетний лідер;

0-8 – впевнена у собі людина, але не обов'язково лідер.

II. Егоїстичний:

13-16 – прагне бути над усіма, самозакоханий, розважливий, незалежний; 0-12 – егоїстичні риси, орієнтація на себе, схильність до суперництва.

III. Агресивний:

13-16 – жорсткий і ворожий по відношенню до оточуючих, різкий;

9-12 – вимогливий, прямолінійний, відвертий, строгий, різкий до інших;

0-8 – упертий, завзятий, наполегливий і енергійний.

IV. Підозрілий:

13-16 – відчужений, підозрілий, образливий, злопам'ятний;

9-12 – критичний, нетовариський, розчарований в людях, потайний;

0-8 – критичний по відношенню до всіх соц. явищ і оточуючим людям.

V. Підкоряємося:

13-16 – покірний, схильний до самоприниження, слабовільний;

9-12 – сором'язливий, лагідний, легко ніяковіє;

0-8 – скромний, боязкий, поступливий, емоційно стриманий.

VI. Залежний:

13-16 – різко невпевнений у собі, має нав'язливі страхи, побоювання;

9-12 – слухняний, боязкий, безпорадний, не вміє проявити опір;

0-8 – конформний, м'який, очікує допомоги і порад, довірливий.

VII. Доброзичливий:

9-16 – доброзичливий і люб'язний з усіма;

0-8 – схильний до співпраці, кооперації, гнучкий і компромісний .

VIII. Альтруїстичний:

9-16 – гіпервідповідальний, завжди приносить у жертву свої інтереси;

0-8 – відповідальний по відношенню до людей, делікатний, м'який.

Додаток В

Діагностика самоактуалізації особистості методика А. В. Лазукіна

Текст опитувальника:

1. а) Прийде час, коли я заживу по-справжньому, не так, як зараз.
б) Я впевнений, що живу по-справжньому вже зараз.
2. а) Я дуже захоплений своєю професійною справою.
б) Не можу сказати, що мені подобається моя робота і те, чим я займаюся.
3. а) Якщо незнайома людина виявить мені послугу, я відчуваю себе йому зобов'язаним.
б) Беручи послугу незнайомої людини, я не відчуваю себе зобов'язаним.
4. а) Мені буває важко розібратися у своїх почуттях.
б) Я завжди можу розібратися у власних почуттях.
5. а) Я часто замислююся над тим, чи правильно я поведився у тій чи іншій ситуації,
б) Я рідко замислююся над тим, наскільки правильно моя поведінка.
6. а) Я внутрішньо ніяковію, коли мені говорять компліменти.
б) Я рідко ніяковію, коли мені говорять компліменти.
7. а) Здатність до творчості - природна властивість людини,
б) Далеко не всі люди обдаровані здатністю до творчості.
8. а) У мене не завжди вистачає часу на те, щоб стежити за новинами літератури та мистецтва.
б) Я докладаю сили, намагаючись стежити за новинами літератури і мистецтва.
9. а) Я часто приймаю ризиковані рішення.
б) Мені важко приймати ризиковані рішення.
10. а) Іноді я можу дати співрозмовнику зрозуміти, що він здається мені дурним і нецікавим,
б) Я вважаю неприпустимим дати зрозуміти людині, що він мені здається дурним і нецікавим.
11. а) Я люблю залишати приємне «на потім»,

б) Я не хтавляю приємне «на потім».

12. а) Я вважаю нечемним переривати розмову, якщо він цікавий тільки моєму співрозмовнику,

б) Я можу швидко і невимушено перервати розмову, цікавий тільки одній стороні.

13. а) Я прагну до досягнення внутрішньої гармонії.

б) Стан внутрішньої гармонії, швидше за все, недосяжно.

14. а) Не можу сказати, що я собі подобаюся,

б) Я собі подобаюся.

15. а) Я Думаю, що більшості людей можна довіряти.

б). Думаю, що без крайньої необхідності людям довіряти не варто.

16. а) Погано оплачувана робота не може приносити задоволення.

б) Цікаве, творчий зміст роботи - саме по собі нагорода.

17. а) Досить часто мені буває нудно,

б) Мені ніколи не буває нудно.

18. а) Я не стану відступати від своїх принципів навіть заради корисних справ, які могли б розраховувати на людську вдячність.

б) Я б вважав за краще відступити від своїх принципів заради справ, за які люди були б мені вдячні,

19. а) Іноді мені важко бути щирим,

б) Мені завжди вдається бути щирим.

20. а) Коли я подобаюся собі, мені здається, що я подобаюся і оточуючим.

б) Навіть коли я собі подобаюся, я розумію, що є люди, яким я неприємний.

21. а) Я довіряю своїм раптово виникли бажанням.

б) Свої раптові бажання я завжди намагаюся обдумати.

22. а) Я повинен домагатися досконалості в усьому, що я роблю,

б) Я не дуже засмучуюсь, якщо мені це не вдається.

23. а) Егоїзм - природна властивість будь-якої людини.

б) Більшості людей егоїзм не властивий.

24. а) Якщо я не відразу знаходжу відповідь на питання, то можу відкласти його на невизначений час.

б) Я буду шукати відповідь на цікаве для мене питання, не рахуючись з витратами часу.

25. а) Я люблю перечитувати вподобані мені книгу.

б) Краще прочитати нову книгу, ніж повертатися до вже прочитаної.

26. а) Я намагаюся чинити так, як очікують оточуючі.

б) Я не схильний замислюватися про те, чого чекають від мене оточуючі.

27. а) Минуле, сьогодення і майбутнє видаються мені єдиним цілим.

б) Думаю, моє справжнє не дуже-то пов'язано з минулим або майбутнім.

28. а) Велика частина того, що я роблю, приносить мені задоволення.

б) Лише деякі з моїх занять по-справжньому мене радують.

29. а) Прагнучи розібратися в характері і почуттях оточуючих, люди часто бувають безтактними.

б) Прагнення розібратися в оточуючих людях цілком природно і виправдовує деяку нетактовність.

30. а) Я добре знаю, які почуття я здатний відчувати, а які ні.

б) Я ще не зрозумів до кінця, які почуття я здатний відчувати.

31. а) Я відчуваю докори сумління, якщо серджуся на тих, кого люблю.

б) Я не відчуваю докорів сумління, коли серджуся на тих, кого люблю.

32. а) Людина повинна спокійно ставитися до того, що він може почути про себе від інших.

б) Цілком природно образитися, почувши неприємне думку про себе.

33. а) Зусилля, яких вимагає пізнання істини, варті того, бо приносять користь.

б) Зусилля, яких вимагає пізнання істини, варті того, бо доставляють задоволення

34. а) У складних ситуаціях треба діяти випробуваними способами – це гарантує успіх.

б) У складних ситуаціях треба знаходити принципово нові рішення.

35. а) Люди рідко дратують мене.
б) Люди часто мене дратують.
36. а) Якби була можливість повернути минуле, я б там багато чого змінив,
б) Я задоволений своїм минулим і не хочу в ньому нічого змінювати.
37. а) Головне в житті - приносити користь і подобатися людям.
б) Головне в житті - робити добро і служити істині.
38. а) Іноді я боюся здатися занадто ніжним.
б) Я ніколи не боюся здатися занадто ніжним.
39. а) Я вважаю, що виразити свої почуття зазвичай важливіше, ніж обдумувати ситуацію.
б) Не варто необдуманно виражати свої почуття, не зваживши ситуацію.
40. а) Я вірю в себе, коли відчуваю, що здатний впоратися з завданнями, які стоять переді мною.
б) Я вірю в себе навіть тоді, коли нездатний впоратися зі своїми проблемами
41. а) Здійснюючи вчинки, люди керуються взаємними інтересами.
б) За своєю природою люди схильні піклуватися лише про власні інтереси,
42. а) Мене цікавлять всі нововведення в моїй професійній сфері.
б) Я скептично ставлюся до більшості нововведень у своїй професійній області.
43. а) Я думаю, що творчість повинна приносити користь людям.
б) Я вважаю, що творчість повинна приносити людині задоволення.
44. а) У мене завжди є своя власна точка зору з важливих питань.
б) Формуючи свою точку зору, я схильний прислухатися до думок шановних і авторитетних людей.
45. а) Секс без любові не є цінністю.
б) Навіть без любові секс - дуже значуща цінність.
46. а) Я відчуваю себе відповідальним за настрій співрозмовника.
б) Я не відчуваю себе відповідальним за це.

47. а) Я легко мирюся зі своїми слабкостями.
б) Змиритися зі своїми слабкостями мені нелегко.
48. а) Успіх у спілкуванні залежить від того, наскільки людина здатна розкрити себе іншому,
б) Успіх у спілкуванні залежить від уміння підкреслити свої достоїнства і приховати недоліки.
49. а) Моє почуття самоповаги залежить від того, чого я досяг.
б) Моя самоповагу не залежить від моїх досягнень.
50. а) Більшість людей звикли діяти «по лінії найменшого опору».
б) Думаю, що більшість людей до цього не схильні.
51. а) Вузька спеціалізація необхідна для справжнього вченого.
б) Поглиблення у вузьку спеціалізацію робить людину обмеженим.
52. а) Дуже важливо, чи є у людини в житті радість пізнання та творчості.
б) У житті дуже важливо приносити користь людям.
53. а) Мені подобається брати участь в палких суперечках.
б) Я не люблю суперечок.
54. а) Я цікавлюся передбаченнями, гороскопами, астрологічними прогнозами
б) Подібні речі мене не цікавлять.
55. а) Людина повинна трудитися заради задоволення своїх потреб і блага сім'ї
б) Людина повинна трудитися, щоб реалізувати свої здібності і бажання.
56. а) У вирішенні особистих проблем я керуюся загальноприйнятими уявленнями
б) Свої проблеми я вирішую так, як вважаю за потрібне.
57. а) Воля потрібна для того, щоб стримувати бажання і контролювати почуття.
б) Головне призначення волі - підхльостувати зусилля і збільшувати енергію людини.
58. а) Я не соромлюся своїх слабкостей перед друзями.
б) Мені нелегко виявляти свої слабкості навіть перед друзями.

- 59.а) Людині властиво прагнути до нового.
б) Люди прагнуть нового лише за потребою.
- 60.а) Я думаю, що невірно вираз «Вік живи - вік учись»,
б) Вираз «Вік живи - вік учись» я вважаю правильним.
- 61.а) Я думаю, що сенс життя полягає у творчості.
б) Навряд чи у творчості можна знайти сенс життя.
62. а) Мені буває непросто познайомитися з людиною, яка мені симпатичний.
б) Я не відчуваю труднощів, знайомлячись з людьми.
63. а) Мене засмучує, що значна частина життя проходить даремно.
б) Не можу сказати, що якась частина мого життя проходить даремно.
- 64.а) Обдарованому людині непросто нехтувати своїм обов'язком.
б) Талант і здібності означають більше, ніж борг.
- 65.а) Мені добре вдається маніпулювати людьми.
б) Я вважаю, що маніпулювати людьми неетично.
- 66.а) Я намагаюся уникати прикростей.
б) Я роблю те, що вважаю за потрібне, не рахуючись з можливими прикрощами.
- 67.а) У більшості ситуацій я не можу дозволити собі дуріти.
б) Існує безліч ситуацій, де я можу дозволити собі дуріти.
68. а) Критика на мою адресу знижує мою самооцінку.
б) Критика практично не впливає на мою самооцінку.
69. а) Заздрість властива тільки невдахам, які вважають, що їх обійшли.
б) Більшість людей заздрісні, хоча і намагаються це приховати.
70. а) Вибираючи для себе заняття, людина повинна враховувати його суспільну значимість.
б) Людина повинна займатися передусім тим, що йому цікаво.
- 71.а) Я думаю, що для творчості необхідні знання в обраній галузі.
б) Я думаю, що знання для цього зовсім не обов'язкові.
- 72.а) Мабуть, я можу сказати, що живу з відчуттям щастя.
б) Я не можу сказати, що живу з відчуттям щастя.

73.а) Я думаю, що люди повинні аналізувати себе і своє життя.

б) Я вважаю, що самоаналіз приносить більше шкоди, ніж користі.

74.а) Я намагаюся знайти підстави навіть для тих своїх вчинків, які здійснюю просто тому, що мені цього хочеться.

б) Я не шукаю підстав для своїх дій і вчинків.

75.а) Я впевнений, що будь-хто може прожити своє життя так, як йому хочеться.

б) Я думаю, що у людини мало шансів прожити своє життя, як хотілося б.

76.а) Про людину ніколи не можна сказати з упевненістю, добрий він чи злий.

б) Зазвичай оцінити людину дуже легко.

77.а) Для творчості потрібно дуже багато вільного часу.

б) Мені здається, що в житті завжди можна знайти час для творчості.

78.а) Зазвичай мені легко переконати співрозмовника у своїй правоті.

б) У суперечці я намагаюся зрозуміти точку зору співрозмовника, а не переконати його.

79.а) Якщо я роблю щось виключно для себе, мені буває ніяково.

б) Я не відчуваю незручності в такій ситуації.

80.а) Я вважаю себе творцем свого майбутнього.

б) Навряд чи я сильно впливаю на власне майбутнє.

81.а) Вираз «Добро має бути з кулаками» я вважаю правильним.

б) Навряд чи вірно вираз «Добро має бути з кулаками».

82.а) По-моєму, недоліки людей набагато помітніше, ніж їхні переваги,

б) Переваги людини побачити набагато легше, ніж його недоліки.

83. а) Іноді я боюся бути самим собою.

б) Я ніколи не боюся бути самим собою.

84.а) Я намагаюся не згадувати про свої колишні неприємності.

б) Час від часу я схильний повертатися до спогадів про минулі невдачі.

85.а) Я вважаю, що метою життя має бути щось значне.

б) Я зовсім не вважаю, що метою життя неодмінно має бути щось значне.

86.а) Люди прагнуть до того, щоб розуміти і довіряти один одному.

б) Замикаючись в колі власних інтересів, люди не розуміють оточуючих.

87.а) Я намагаюся не бути білою вороною.

б) Я дозволяю собі бути білою вороною.

88.а) У довірчій бесіді люди зазвичай щирі.

б) Навіть у довірчій бесіді людині важко бути щирим.

89.а) Буває, що я соромлюся виявляти свої почуття.

б) Я ніколи цього не соромлюся.

90.а) Я можу робити що-небудь для інших, не вимагаючи, щоб вони це оцінили.

б) Я вправі очікувати від людей, що вони оцінять те, що я для них роблю.

91.а) Я проявляю своє розташування до людини незалежно від того, чи взаємне воно.

б) Я рідко проявляю свою прихильність до людей, не будучи впевненим, що воно взаємно.

92.а) Я думаю, що в спілкуванні треба відкрито виявляти своє невдоволення іншими,

б) Мені здається, що в спілкуванні люди повинні приховувати взаємне невдоволення.

93.а) Я мирюся з протиріччями в самому собі.

б) Внутрішні протиріччя знижують мою самооцінку.

94.а) Я прагну відкрито виражати свої почуття.

б) У відкритому вираженні почуттів завжди є елемент нестриманості.

95. а) Я впевнений у собі.

б) Не можу сказати, що я впевнений в собі.

96.а) Досягнення щастя не може бути головною метою людських відносин.

б) Досягнення щастя - головна мета людських відносин.

97. а) Мене люблять, тому що я цього заслуговую.

б) Мене люблять, тому що я сам здатний любити.

98. а) Нерозділене кохання здатна зробити життя нестерпним,

б) Життя без любові гірше, ніж нерозділене кохання в житті.

99. а) Якщо розмова не вдалася, я пробую вибудувати його по-іншому.

б) Зазвичай в тому, що розмова не склалася, винен співрозмовник.

100. а) Я намагаюся виробляти на людей хороше враження.

б) Люди бачать мене таким, який я насправді.

Обробка та інтерпретація результатів:

Ключ № 1 прагнення до самоактуалізації виявляється такими пунктами:

1- Б; 2-А; 3,4,5,6 -Б; 7-А; 8-Б; 9,10,11 -А; 12-Б; 13-А; 14-Б; 15-А; 16,17-Б; 18-А; 19,20-Б; 21-А; 22,23,24-Б; 25-А; 26-Б; 27,28-А; 29-Б; 30-А; 31-Б; 32-А; 33,34-Б; 35-А; 36,37,38-Б; 39-А; 40-Б; 41,42-А; 43-Б; 44,45-А; 46-Б; 47-48-А; 49,50,51-Б; 52,53-А; 54,55,56,57-Б; 58,59-А; 60-Б; 61-А; 62,63,64,65,66,67,68-Б; 69-А; 70,71-Б; 72,73-А; 74-Б; 75,76-А; 77,78,79 – Б; 80-А; 81,82,83-Б; 84,85,86-А; 87-Б; 88-А; 89-Б; 90,91,92,93,94,95-А; 96,97,98-Б; 99-А; 100-Б.

Ключ № 2 Окремі шкали опитувача САМОАЛ подані в таких пунктах:

1.Орієнтація в часі: 1Б, 11А, 17Б, 24Б, 27А, 36Б, 54Б, 63Б, 73А, 80А.

2.Цінності: 2А, 16Б, 18А, 25А, 28А, 37Б, 45А, 55Б, 61А, 64Б, 72А, 81Б, 85А, 96Б, 98Б.

3.Погляд на природу людини: 7А, 15А, 23Б, 41А, 50Б, 59А, 69А, 76А, 82Б.

4. Потреба в пізнанні: 8Б, 24Б, 29Б, 33Б, 42А, 51Б, 53А, 54Б, 60Б, 70Б.

5. Креативність (прагнення до творчості): 9А, 13А, 16Б, 25А, 28А, 33Б, 34Б, 43Б, 52А, 55Б, 61А, 64Б, 70Б, 71Б, 77Б.

6. Автономність: 5Б, 9А, 10А, 26Б, 31Б, 32А, 37Б, 44А, 56Б, 66Б, 68Б, 74Б, 75А, 87Б, 92А.

7. Спонтанність: 5Б, 21А, 31Б, 38Б, 39А, 48А, 57Б, 67Б, 74Б, 83Б, 89Б, 91А, 92А, 94А.

8. Саморозуміння: 4Б, 13А, 20Б, 30А, 31Б, 38Б, 47А, 66Б, 79Б, 93А.

9. Аутосимпатія: 6Б, 14Б, 21А, 22Б, 32А, 40Б, 49Б, 58А, 67Б, 68Б, 79Б, 84А, 89Б, 95А, 97Б.

10. Контактність: 10А, 29Б, 35А, 46Б, 48А, 53А, 62Б, 78Б, 90А, 92А.

11. Гнучкість в спілкуванні: 3Б, 10А, 12Б, 19Б, 29Б, 32А, 46Б, 48А, 65Б, 99А.

Результат 0-5 балів – низький рівень досягнень; 5-10 балів – середній рівень розвитку, 10-15 балів – високий рівень самоактуалізації.

Анкета « Педагогічні умови формування компетентності партнерства»

Текст опитувальника:

1. Які види самоосвітньої діяльності Ви вважаєте для себе типовими?

(1-3 варіанти відповіді)

- вивчення професійної літератури;
- активна участь в різноманітних тренінгах, майстер-класах, семінарах тощо;
- пасивна участь в різноманітних тренінгах, майстер-класах, семінарах тощо;
- відвідування консультацій;
- обмін досвідом з колегами;
- дослідницька робота;
- розповсюдження особистого досвіду (проведення авторських семінарів, курсів тощо).

2. Як часто Ви приймаєте участь в тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо, з метою підвищення рівня професійних знань? (1 варіант відповіді)

- часто;
- рідко;
- час від часу.

3. Чи використовуєте Ви інноваційні, інтерактивні та інші форми, методи роботи в своїй професійній діяльності після проходження курсів, тренінгів, майстер-класів тощо? (1 варіант відповіді)

- так;
- ні;
- частково.

4. Чи є у Вас особистий план професійного самовдосконалення?

(1 варіант відповіді)

- так;
- ні.

5. У який спосіб Ви поширюєте свій педагогічний досвід? (1-3 варіанти відповіді)

- публікації;
- блоги;
- відкриті уроки;
- фахові видання;
- не поширюю.

6. Що здійснює найбільш значущий вплив на Ваш професійний розвиток під час проходження курсів підвищення кваліфікації? (1 варіант відповіді)

- зміст курсу;
- форми, методи організації освітнього процесу;
- характер взаємодії викладачів зі слухачами;
- світоглядна позиція викладача;
- характер взаємодії в групі слухачів;
- технічний супровід освітнього процесу.

7. Які форми роботи під час підвищення кваліфікації або самостійної освітньої діяльності для Вас оптимальні? (1 варіант відповіді)

- групові;
- індивідуальні;
- колективні.

8. Чи шукаєте Ви самостійно літературу з професійної діяльності, крім рекомендованої? Якщо так, то з якої теми?(1 варіант відповіді)

- скоріше так, ніж ні;
- скоріше ні, ніж так;
- в галузі педагогіки та психології;
- в галузі методики навчання;
- в галузі суспільного розвитку.

9. Які зовнішні та внутрішні чинники перешкоджують Вашому професійному розвитку? (1- 3 варіанти відповіді)

- брак часу;

- брак коштів;
- немає таких;
- необхідність поєднувати роботу та самонавчання;
- страх змін.

10. Що для Вас є пріоритетним у питанні самоосвіти та підвищення професійної кваліфікації? (1 варіант відповіді)

- вдосконалення теоретичних знань, професійної компетентності;
- оволодіння новими формами, методами, прийомами навчання дітей;
- вивчення та впровадження в практику перспективного педагогічного досвіду;
- розвиток інноваційних процесів у школі.

Анкета «Педагогіка партнерства»

Текст:

1. Скільки років Ви працюєте вчителем?

- до 5 років;
- від 5 до 10 років;
- від 10 до 20 років;
- від 20 до 30 років;
- більше 30 років.

2. Який предмет Ви викладаєте в школі?

3. В яких класах Ви викладаєте?

- 5-й клас;
- 6-7-8-9-й клас;
- 10-11-й клас.

4. Які якості та навички, на Вашу думку, потрібні педагогу для розвитку співпраці з учнями (1-3 варіанти відповіді)

- комунікативні навички;
- емпатія;
- відкритість;
- знання предмету;
- мотивація;
- володіння новітніми методами, формами роботи з учнями.

5. Що допомагає Вам досягати успіху у роботі з учнями? (1 варіант відповіді)

- вміння донести знання з предмету;
- застосування перевірених методик навчання;
- вміння знайти індивідуальний підхід у спілкуванні з учнем;
- розуміння потреб учня у особистісному розвитку;
- вміння контролювати дисципліну на уроці;
- відкритість до спілкування та обміну думками;
- вміння розподілити з учнем відповідальність за результати навчання.

6. Що, на Вашу думку, має більше значення для успіху у роботі з учнями?

(1 варіант відповіді)

- мотивація до навчання;
- знання, які отримують діти;
- дружні стосунки між учителем та учнем;
- дисциплінованість у навчанні;
- перемоги у інтелектуальних конкурсах;
- розвиток критичного мислення у учнів;
- розвиток творчості та ініціативності учня.

7. Чи бачите Ви позитивні зміни у роботі з учнями, пов'язані з впровадженням принципів партнерства? (1 варіант відповіді)

- так;
- ні;
- частково.

8. Що для Вас є пріоритетним у роботі з учнями? (1-2 варіанта відповіді)

– розуміння учнями настанов вчителя (слухають, що говорить вчитель; працюють у зошитах, із підручниками)

- підтримка творчої, дослідницької активності учнів,
- дисципліна на уроці;
- створення умов для відкритого прояву емоцій в освітньому процесі;
- участь у грі в освітньому процесі;
- надання учням права на вибір в освітньому процесі.

9. Які технології партнерства Ви використовуєте для заохочення учнів виражати свої думки? (1-3 варіанти відповіді)

- активні та інтерактивні технології;
- організація дослідної роботи;
- стимулювання самоосвітньої діяльності учнів;
- метод проєктів;
- діалогічні методи;
- стимулювання висловлювання власних думок;

- створення проблемних ситуацій;
- методи самооцінки і взаємоперевірки.

10. Що допомагає, на Вашу думку, вчителю ефективно використовувати сучасні педагогічні технології? (1 варіант відповіді)

- щирість і невимушеність у спілкуванні з учнями;
- утвердження домінуючої позиції вчителя;
- орієнтація на правильну відповідь учня;
- вміння підтримувати рівноправні стосунки з учнями;
- навички комунікації.